

Відділ освіти
Великобурлуцької районної державної адміністрації
Районний методичний кабінет

Мітлевич Ірина Володимирівна

***Дидактичні ігри як засіб активізації
пізнавальної діяльності молодших
школярів***

Великий Бурлук 2015 рік

Автор: Мітлевич Ірина Володимирівна – вчитель початкових класів
Великобурлуцької ЗОШ І-ІІІ ст.
Дидактичні ігри як засіб активізації
пізнавальної діяльності молодших школярів.
(З досвіду роботи) - Великий Бурлук РМК, 2015 рік – 84с

Верстка – макет : Мітлевич Ірина Володимирівна

Даний посібник висвітлює особливості використання дидактичних ігор на уроках в початковій школі, а також пропонує деякі методичні та практичні рекомендації щодо їх проведення. Запропоновані розробки уроків та заходів з використанням дидактичних ігор орієнтовані на розвиток особистості дитини, її творчих та інтелектуальних здібностей, на формування цілісної картини світу. Рекомендується для вчителів початкових класів.

Вступ

Соціальні зміни, перехід до ринкових відносин, якими позначене наше сьогодення, відображаються не тільки на економічному розвитку держави, але і на суспільному становленні її громадян. Тому одним із найважливіших завдань школи в умовах національного відродження України постає виховання гармонійної, духовно багатой, культурної та емоційної особистості. В зв'язку із цим, в останні роки спостерігається акцентування уваги на питаннях активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи різними ігровими технологіями.

Різні шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів описували в своїй практичній діяльності науковці, психологи та педагоги – В.С. Юркевич, В. Роменець, Л.В. Попова, В.І. Панов, С.М. Лисенкова, В.Ф. Шаталов, І.Л. Волков, Т.І. Гончарові, Є.М. Ільїн та інші. Вони зауважували, що одним з найефективніших засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів виступає ігрова діяльність. Так, В.А.Коваленко, В.І Махров, В.В Гуркова та ін. довели, що найбільш ефективний розвиток дітей через гру досягається при поєднанні ігрової діяльності з навчанням.

Особливу значимість науковці надають дидактичним іграм, які виступають як засіб всебічного виховання особистості дитини та сприяють створенню на уроці неформальної обстановки, що дозволяє учневі розкрити свій потенціал, виявити себе в якійсь новій якості, реалізувати навички, отримані в період навчання. Зміст деяких дидактичних ігор формує у дітей правильне ставлення до явищ суспільного життя, природи, предметів навколишнього світу, систематизує і поглиблює знання про Батьківщину, про український народ, природу рідного краю, його історію, звичаї, обереги та символи нашої України тощо.

1. Гра – одна з найважливіших сфер у життєдіяльності дитини, засіб її повноцінного розумового розвитку

Наукова література з філософії, психології та педагогіки визначає поняття «гра» та «ігрова діяльність» по-різному.

Так, у «Новому філософському словнику» відзначено, що: «Гра – це суспільно-історичний процес творчої діяльності людей, що формує їх знання, на основі яких виникають цілі та мотиви людських дій» [11, с. 320].

У психологічному словнику ми читаємо, що: «Гра – це один з видів активізації людини й тварини. Гра з'являється на певному етапі еволюції тваринного світу як форма життєдіяльності молодих тварин. Дитяча гра – це вид діяльності дитини, яка розвивається, і гра полягає в наслідуванні дітьми дій дорослих і відносин між ними в особливій умовній формі [16, с. 123].

С.А. Гончаренко «Українському педагогічному словнику» зазначає, що: «Ігрова діяльність – це різновид активної діяльності людини (дитини), у процесі якої відбувається оволодіння суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування. Це дитяче моделювання соціальних відносин» [6, с. 73].

Незважаючи на суперечливість визначень, феномен гри протягом усієї історії людства привертав до себе увагу визначних мислителів, філософів, педагогів, соціологів, психологів. Ще у V-IV ст. до н.е. стародавні мислителі звертали увагу на процес пізнання. Так, Ян Коменський у своїй праці «Материнська школа» зазначає: «Оскільки діти прагнуть переймати все, що бачать в інших, то їм потрібно дозволяти це, за винятком тих випадків, коли вони хочуть користуватися речами, якими вони можуть заподіяти собі шкоду або що-небудь зіпсувати... Де це виявиться можливим, замість справжніх речей для користування дітям необхідно мати готові іграшкові речі... Граючись ними, діти будуть розвивати в тілі здоров'я, в розумі – кмітливість, а в усьому тілі –

рухливість. Одним словом, у що б не захотіли грати діти, їм потрібно допомагати, а не заважати. Адже їм немає більше чим займатися, а бездіяльність шкідлива для душі і тіла» [9, с. 495].

Й.Г. Песталоцці відмічав, що: «У здорової дитини око хоче бачити, вухо чути, ноги - ходити, руки хапати. Гра – це така ж потреба» [4, с. 77].

П. Гросс відзначав, що гра є несвідомою підготовкою молодого організму до життя. Так готується, наприклад, до виконання ролі матері трирічна дівчинка, коли вона колише ляльку. Тому джерелом гри є інстинкти, тобто діалогічні механізми, які однаково діють як у тварин так і в людини [4, с. 77].

К. Мюллер та Г. Спенсер пояснювали гру звичайною витратою зайвої енергії, яку нагромаджує дитина і не витрачаючи на працю, вона проявляє її в ігрових діях [10, с. 93] .

З. Фрейд вважав, що дитину спонукає до гри почуття власної неповноцінності. Не маючи змоги насправді бути лікарем, шофером або вихователем, дитина заміщає реальну роль грою. У цьому вигаданому житті вона оживляє властиві потяги й бажання [10, с. 64].

Наведені пояснення гри однакові в тому, що всі згадані автори стверджують, що в основі гри – інстинктивні, біологічні потреби дитини: її потяги і бажання.

Принципово по-іншому підходили до пояснення природи гри російські і вітчизняні вчені. Вже у дореволюційний час П.Ф. Каптерев, А.І. Сікорський, К.Д. Ушинський, П.Ф. Лесгафт висловлювалися за своєрідність гри як справжньої творчої діяльності.

А.С. Макаренко та О.В. Сухомлинський, сучасні педагоги і психологи (А.В. Чирков, Д.В. Менджерицька, П.Г. Саморукова, Р.І. Жуковська, А.П. Усова, Д.В. Ельконін та ін.) поглибили аналіз значимості гри і науково пояснили її як своєрідну творчу діяльність. Вони вважали гру своєрідною формою світоставлення дітей до оточуючої дійсності, формою пізнавальної діяльності. У такій своїй якості гра виступає одним з видів діяльності. У подальшому широкі та різноманітні можливості гри дозволили оцінювати її в

іншому плані - як цінний метод виховання і розвитку.

У роботах А. Макаренка гра розглядається як потужний засіб виховання волі, колективізму, формування практичних навичок. Він вважав, що дитячі рольові ігри так само важливі для розвитку дитини, як і для дорослого. Однак, педагог відзначав, що тільки та гра є педагогічно цінною, у якій дитина діє активно, мислить, комбінує, моделює людські взаємини [4, с. 80].

О.В. Сухомлинський відзначав, що без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять. Гру він порівнював з іскоркою, що запалює вогник допитливості і любові до знань [22, с. 95].

Л. Виготський розумів гру як сприятливе середовище для зародження пізнавальних сил дитини, як основу для перетворення ігрових дій у розумові. Він назвав гру «дев'ятим валом розвитку», керівним засобом виховання й навчання [4, с. 80].

Таким чином, з початку ХХ ст. дитяча гра стає центром дослідження. Представники майже всіх напрямів педагогіки та психології намагались пояснити гру дітей. Так, Л. В. Артемова зазначає, що гра для дитини є природним засобом самовираження і дає їй можливість «програвати» свої почуття та проблеми. Завдяки грі дитина досягає емоційної стабільності й стає психологічно більш зрілою [1, с. 28]. Досить коротко й влучно висловився А.К. Бондаренко із приводу ігрової діяльності: «Дитячі ігри – наслідування серйозної діяльності дорослих... Наслідування? Ні, щось значно більше і цінніше» [3, с. 31]. За Ж.Піаже, гра є одним з основних шляхів становлення вищих форм специфічно людських потреб, спрямовує дитину в майбутнє [4, с. 84]. В.І. Рижук стверджував, що гра дозволяє розвинути пізнавальні можливості дитини, можливість думати та висловлювати свої думки; засвоїти норми етичної поведінки [23, с. 21].

Наслідком гри стають глибокі уявлення дітей про життя і діяльність дорослих, про їх обов'язки, думки і взаємовідношення, а також товариські

почуття, гуманне ставлення до людей, різноманітні пізнавальні інтереси і розумові здібності, що формуються в ігровій діяльності. У грі розвиваються спостережливість і пам'ять, увага, мислення, творча уява, воля. Найважливіший результат гри - глибока емоційна задоволеність самим її процесом, що найбільшою мірою відповідає потребам і можливостям дієвого пізнання навколишнього світу та активного спілкування між людьми.

Первісні (початкові) форми гри виникають вже на першому році життя малюка – це маніпулятивні ігри з предметами, під час яких у дитини на основі інформації чуттєвих органів формуються образи предметів. На другому – третьому році життя з'являються предметні ігри, в процесі яких дитина оволодіває різними способами застосування предметів. Далі ігрова діяльність малюка ускладнюється і в кінці раннього дитинства, з розвитком самостійності дитини в її житті з'являються рольові або творчі ігри, під час яких гравець бере на себе роль дорослої людини: в спеціально створених ним самим ігрових умовах відтворює діяльність дорослого, його ставлення до предметів і до інших людей. Сюжети рольових ігор багатобарвні і досить відмінні, вони залежать від конкретного оточення, в якому живуть діти, від суспільних і політичних подій, в яких приймають участь дорослі [19].

У будь-якій рольовій грі є роль, правила та ситуації гри. Правила гри тісно пов'язані з роллю, вони відбуваються у діях дітей. Ігрова ситуація – сукупність предметів, дії з якими дозволяють виконати роль. Як правило, реальні предмети, з якими діють дорослі, замінюються іграшками, які можуть мати лише окрему схожість з реальними речами. При правильній організації і керівництві з боку дорослих рольові ігри є дієвим засобом виховання. Завдяки ним формуються найважливіші риси особистості дитини: засвоюються правила поведінки, набуваються навички життя в колективі, закладаються уміння підпорядковувати свою поведінку правилам, розвиваються вольові навички і уміння стримувати свої дії. Рольові ігри мають велике значення для розвитку мови і мислення [19].

Далі в арсеналі ігор дитини з'являються рухливі і розумові або

дидактичні ігри. Зміст, методика і правила проведення дидактичних ігор спеціально розробляються педагогами і психологами. Основним призначенням таких ігор є розвиток пізнавальної діяльності дітей. У дошкільному і молодшому шкільному віці ці ігри широко використовуються для закріплення знань, що одержані на заняттях.

Для будь-якої гри характерним є почуття задоволення і підвищеного емоційного тону гравців. У маніпулятивних іграх задоволення малюків пов'язане з їх реакцією на нові подразники. У рольових іграх емоції пов'язані з виконанням взятої на себе ролі, відповідно до правил гри, у рухливих іграх – з розвитком мускулатури та моторики, у дидактичних – з досягненням певних результатів. У молодшій школі використовуються всі перелічені види ігор [19].

Особливе значення для розвитку дитини має сюжетно-рольова гра. У молодшому шкільному віці вона стає змістовнішою, ніж у дошкільному. У рольових іграх дошкільнята творчо успадковують та копіюють події з життя сім'ї, дитячого садка, тоді як рольова гра молодших учнів ґрунтується на взаємовідносинах у класному і шкільному колективі, на стосунках літературних та історичних героїв тощо. У рольовій грі діти розвивають свою творчу фантазію, самостійно тренуються в засвоєнні соціальних форм поведінки, навчаються звертати увагу на реальних і символічних учасників гри, набувають цінного досвіду, важливого для подальшого їхнього розвитку. У рольовій грі дитина підлягає прийнятим правилам. Вона виявляє готовність, на вимогу партнерів по грі, взяти на себе іншу, менш цікаву роль.

Подальшого розвитку у молодшому шкільному віці набувають конструктивні ігри. Вони сприяють більшій обізнаності з властивостями різних матеріалів, усвідомленню просторового їх розміщення, диференціації форм тощо. Особливої уваги потребують ігри, пов'язані з комп'ютером. Це питання вимагає спеціального вивчення змісту ігор, їх впливу на розвиток дитини, її психофізіологічний стан, включаючи і здоров'я дитини. Вміло спрямована вчителем і батьками гра молодших учнів може стати одним із засобів організації та поліпшення навчально-виховної роботи. Якщо в процес

навчальної діяльності включити елементи гри, то можна викликати у дітей приємні переживання і тим підвищити їх пізнавальну активність. Молодші школярі з більшим інтересом виконують трудові завдання ігрового характеру [19].

Розвиток ігрової діяльності в молодших школярів іде від побутових ігор з виробничим сюжетом та із тим, що відображає суспільно-політичні події. Поряд із сюжетними значне місце займають рухливі і настільні ігри. Є значні індивідуальні й вікові особливості у виборі учнями молодших класів кількості різноманітних ігор. В одних дітей число їх за тиждень не перевищує п'яти, а в інших – доходить до чотирьох на день. Найактивніші, щодо кількості різноманітних ігор, учні других класів. В учнів третіх класів їх трохи менше, але вони змістовніші. Є також деякі відмінності в іграх хлопчиків та дівчаток. Перші віддають перевагу розвагам з автомашинами, літаками, ракетами. У других переважають ігри з ляльками. У II-IV класах інтерес дівчаток до гри з ляльками дещо знижується, але продовжує займати значне місце.

З початком шкільного навчання основним типом діяльності у дітей стає навчальна діяльність. Застосування в навчанні вже відомої для дітей і дуже цікавої ігрової діяльності має давати безумовно позитивні результати. Але гра як метод навчання ще не займає належного місця у початковій школі. Вона здебільшого вважається засобом заповнення дозвілля, але як засіб і метод навчання гра ще недостатньо розроблена і мало застосовується. У навчанні гра може використовуватися на уроках і у позаурочний час, являючи собою засіб, що сприяє значній активізації процесів мимовільного запам'ятовування, підвищення інтересу до пізнавальної діяльності, розвитку логічного і творчого мислення, підготовки до трудової діяльності [19].

2. Дидактичні ігри – важливий засіб успішного засвоєння учнями знань, умінь і навичок

Провідним видом діяльності в молодшому шкільному віці є навчальна діяльність, але гра продовжує достатньо сильно впливати на розвиток пізнавальних процесів, властивостей і станів особистості дітей, тому вона є одним з ефективних методів навчання в молодшій школі.

Дидактична гра - це вид діяльності, займаючись якою, діти вчаться. Це один з важливих у педагогічній практиці й теорії засобів для розширення, поглиблення й закріплення знань [5, с. 107].

Дидактична гра являє собою складне педагогічне явище: вона є й ігровим методом навчання дітей дошкільного віку, і формою навчання дітей, і самостійною ігровою діяльністю, і засобом всебічного виховання дитини.

Основними цілями проведення дидактичних ігор на уроках у молодшій школі є наступні:

- розширення кругозору учнів;
- пізнавальна діяльність учнів;
- застосування знань, умінь і навичок у практичній діяльності;
- формування умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності;
- розвиток загальнонавчальних умінь і навичок;
- розвиток трудових навичок [5, с. 107].

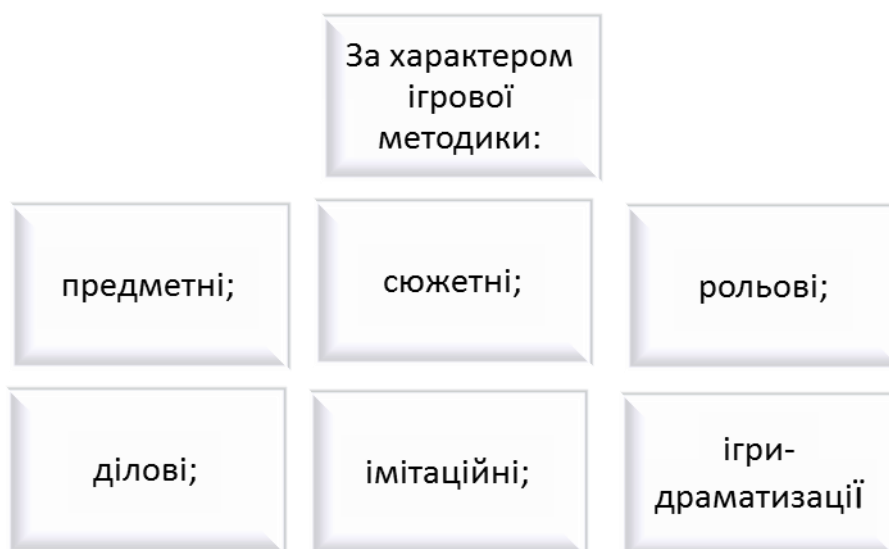
Основні функції дидактичних ігор у навчанні:

- функція формування стійкого інтересу до навчання й зняття напруги, пов'язаної із процесом адаптації дитини до шкільного режиму;
- функція формування психічних новотворів;
- функція формування властиво навчальної діяльності;
- функція формування загальнонавчальних умінь, навичок навчальної й самостійної роботи;
- функція формування навичок самоконтролю й самооцінки;

- функція формування адекватних взаємин й освоєння соціальних ролей [7, с. 107].

Дидактична гра є цінним засобом виховання розумової активності дітей, вона стимулює психічні процеси, викликає в учнів жвавий інтерес до процесу пізнання. У ній діти охоче долають значні труднощі, тренують свої сили, розвивають здатності й уміння. Вона допомагає зробити будь-який навчальний матеріал захоплюючим, створює радісний робочий настрій, полегшує процес засвоєння знань.

Г. К. Селевко пропонує класифікувати дидактичні ігри за декількома параметрами [18, с. 34]:

Дидактична гра має визначену структуру. Структура - це основні елементи, що характеризують гру як форму навчання й ігрову діяльність одночасно. Можна виділити наступні структурні складові дидактичні ігри:

- дидактичне завдання;
- ігрові дії;
- правила гри;
- результат підведення підсумків [8, с. 71].

Дидактичне завдання визначається метою навчального й виховного впливу. Вона формується вчителем і відбиває його навчальну діяльність.

Ігрове завдання здійснюється дітьми. Дидактичне завдання в дидактичній

грі реалізуються через ігрове завдання. Воно визначає ігрові дії, стає завданням самої дитини. Найголовніше: дидактичні завдання в грі навмисно замасковані й з'являються перед дітьми у вигляді ігрового задуму.

Ігрові дії – це основа гри. Чим різноманітніші ігрові дії, тим цікавішою для дітей є сама гра й тим успішніше вирішуються пізнавальні й ігрові завдання. У різних іграх ігрові дії різні за їх напрямком і відносно тих, хто бере в них участь.

Правила гри. Їх зміст і напрямок обумовлені загальними завданнями формування особистості дитини, пізнавальним змістом, ігровими завданнями й ігровими діями. У дидактичній грі правила є завданнями. За допомогою правил вчитель управляє грою, процесами пізнавальної діяльності, поведінкою дітей.

Підведення підсумків. Проводиться відразу по закінченню гри. Це може бути підрахунок очок або балів, виявлення дітей, які краще виконали ігрові завдання; визначення команди - переможниці тощо. Необхідно при цьому відзначити досягнення кожної дитини, підкреслити успіхи відстаючих дітей.

При проведенні гри необхідно зберегти всі структурні елементи, оскільки саме з їх допомогою вирішуються дидактичні завдання [8, с. 72].

Дидактичні ігри дуже добре уживаються з «серйозним» навчанням. Включення в урок дидактичних ігор та ігрових моментів робить процес навчання цікавим, створює у молодших школярів бадьорий робочий настрій, полегшує подолання труднощів у засвоєнні навчального матеріалу. Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких вирішується те або інше завдання, підтримують і підсилюють інтерес дітей до навчального предмету.

3. Дидактичні принципи організації ігор

Принципи організації дидактичних ігор – це загальні керівні ідеї, вихідні нормативні вимоги до організації навчального процесу з використанням дидактичних ігор, які потрібно обов'язково враховувати.

Наразі у сучасній педагогіці в якості основних пропонуються наступні дидактичні принципи: об'єктивності, науковості; зв'язку теорії із практикою; послідовності, систематичності; доступності при необхідному рівні труднощів; наочності, розмаїтості методів; активності учнів; міцності засвоєння знань, умінь і навичок у сполученні з досвідом творчої діяльності.

При організації навчального процесу з використанням дидактичних ігор найважливішими є три принципи: доступності, посильності, систематичності [14, с. 201].

Принцип доступності пропонує забезпечувати відповідність навчання у процесі організації дидактичної гри вже накопиченим знанням й індивідуальним особливостям учнів. Разом з тим, дидактична гра не повинна бути занадто легкою, вона повинна вестися на оптимальному рівні труднощів з урахуванням інтересів, життєвого досвіду учнів.

Формулюючи принцип доступності, Я.А. Коменський радив іти в навчанні від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного, від того, що близько, до того, що далеко. Саме це доцільно робити у процесі організації дидактичної гри на уроці:

- перші ігри повинні бути легшими для дітей, а вже на їх основі варто впроваджувати більш складні за сутністю та структурою;

- перші ігри повинні бути зрозумілими для дітей, з відомим алгоритмом їх вирішення, а вже на їх основі варто здійснювати пошук рішення нового, більш складного завдання;

- перші ігри повинні бути простими, і у ході досягнення учнями навчального матеріалу, можна впроваджувати більш складні ігри.

Процес навчання не можна штучно прискорювати. Варто пам'ятати, що можливості учнів не безмежні й що скарбниця знань наповнюється не відразу. Поспішати в цій справі потрібно повільно [14, с. 201].

Відповідно до принципу посильності, організація навчального процесу з використанням дидактичних ігор повинна будуватися на основі урахування реальних можливостей учнів, попередження інтелектуальних, фізичних і нервово-емоційних перевантажень, що може негативно позначитися на їх фізичному й психічному здоров'ї.

При пред'явленні недоступного для засвоєння матеріалу, навіть у ігровій формі, в учнів різко знижується мотиваційний настрій на навчання, слабшає вольове зусилля, падає працездатність, швидко настає стомлення. Разом з тим, надмірне спрощення матеріалу теж знижує інтерес до навчання, не сприяє формуванню навчальних навичок і, головне, не сприяє розвитку учнів.

З метою забезпечення посильності при викладі матеріалу й організації навчального процесу з використанням дидактичних ігор доцільно йти від простого до складного, від абстрактного до конкретного, від фактів до узагальнень тощо [14, с. 202].

Принцип послідовності, систематичності вимагає, щоб організація навчального процесу з використанням дидактичних ігор велася в певному порядку, системі, була побудована в суворій логічній послідовності. Це означає, що досліджуваний матеріал повинен чітко плануватися, ділитися на закінчені частини, розділи, кроки, у кожній навчальній темі варто встановлювати ідейні центри, головні поняття, підпорядковуючи їм всі інші частини уроку [14, с. 202].

На думку Я.А. Коменського, процес навчання повинен вестися в суворій послідовності, щоб все сьогоднішнє закріплювало вчорашнє й проклало дорогу до завтрашнього.

4. Завдання вчителя при підготовці і проведенні ігор

Для організації й проведення дидактичної гри необхідні наступні умови:

- 1) наявність у вчителя певних знань про дидактичні ігри, умінь для їх проведення;
- 2) виразність проведення гри;
- 3) включення вчителя в гру;
- 4) оптимальне поєднання цікавості й навчання;
- 5) засоби й способи потрібно розглядати як не самоціль, а як шлях, що веде до виконання дидактичних завдань;
- 6) використовувана в дидактичній грі наочність повинна бути простою, доступною і ємною [21, с. 62].

Основні етапи організації дидактичної гри:

1. Вибір гри. Існує велике різноманіття дидактичних ігор, тому її вибір на уроці має залежати від досліджуваної теми, від індивідуальних особливостей дітей тощо. Добираючи ігри, продумуючи ігрову ситуацію, необхідно обов'язково поєднувати два елементи – пізнавальний та ігровий. Створюючи ігрову дидактичну ситуацію відповідно до змісту програми, вчитель повинен чітко спланувати діяльність учнів, спрямовувати її на досягнення поставленої мети.

Коли визначено завдання, учитель надає йому ігрового задуму, накреслює ігрові дії. Власне ігровий задум, який спонукає учнів до гри, і є основою ігрової дидактичної ситуації. Через ігровий задум виникає інтерес до гри. А коли з'являється особиста зацікавленість, виникає і активність, і творчі думки, і дії, і переживання за себе, команду чи весь колектив – усе без чого не можлива ігрова діяльність.

2. Пропозиція гри дітям. Може бути як неігровою («Давайте почнемо грати...»), так й ігровою (наприклад, одержання секретного пакета). Перед початком гри необхідно чітко ставити ігрове завдання, пояснити правила й дії. У поясненні гри входять її назва, зміст і тема (про що гра), правила, зміст

тощо.

3. Розподіл на команди, групи, розподіл ролей. Ігрова практика має різні демократичні прийоми поділу на мікроколективи (наприклад: лічилки, жеребкування тощо).

4. Ігрові дії - це проведення самої гри. Для підтримки постійного інтересу до ігрових дій можливе ускладнення правил гри, введення в гру нових осіб, зміна обстановки. Вчитель, він же організатор, діє в тій ролі, яку він обрав.

5. Завершення гри. Враження, отримані від гри, багато в чому залежать від цього етапу. Наприкінці гри потрібно оголосити результат, наприклад: поразка, перемога, виграш, нічия – тобто, повинна бути виділена логічна риса. Кінець ігор також вимагає підведення підсумків, заохочення [25, с. 22].

При організації навчання з використанням дидактичних ігор доцільно дотримуватися кількох правил:

1. Гру можна починати, коли учнями освоєний мінімум якого-небудь матеріалу: звуків, букв, мовних зразків, граматичних форм. Ігри-змагання рекомендується проводити в перші ж тижні навчання. Переможцями вважаються ті учні, які краще й швидше виконали завдання.

2. Кожна гра переслідує визначені цілі. Намічуючи гру, вчитель повинен ясно усвідомити, які знання в дітей він буде закріплювати з допомогою цієї гри, які розвивати навички й уміння.

3. Вчителю важливо продумати поетапний розподіл дидактичних ігор на уроці. На початку уроку ігри проводяться з метою організації стимулювання активності учнів, у середині - засвоєння теми, ігри наприкінці уроку можуть носити пошуковий характер. На будь-якому етапі уроку ігри повинні відповідати наступним вимогам: бути цікавими, доступними, захоплюючими, включати учнів у різні види діяльності.

4. Вчитель має здійснювати контроль за дотриманням правил гри. Іноді він призначає контролерів, якщо це потрібно по ходу гри. З огляду на особливості тієї або іншої гри, треба прагнути до того, щоб керівниками процесу гри ставали самі учні. Керівництво вчителя по можливості повинне

бути опосередкованим. Це дозволить дітям виявити самостійність, ініціативу, опанувати організаційними вміннями, а учасники гри відчують велику свободу дій, гра буде протікати більш ефективно й цілеспрямовано.

5. Важливо дотримуватися відповідного темпу і ритму ведення гри: швидкий викликає відставання більшості учнів, повільний породжує тривале очікування своєї черги, нудьгу, втрату інтересу.

6. У процесі гри вчитель повинен проявляти максимум уваги, такту, доброзичливості до дітей, щоб недоречним зауваженням не вплинути на активність й ініціативу дітей. Якщо відповідь невірна, треба тактовно поправити учня.

Особливу увагу приділити збудливим в вразливим дітям. Потрібно підходити до них з особливим тактом, не примушуючи включатися в гру, не допускати осуду зі сторони інших дітей, якщо така дитина не впорається з яким-небудь ігровим завданням.

5. Роль і місце дидактичних ігор на уроках математики

Вивчення математики у початковій школі – це надзвичайно важливий процес, який переслідує наступні цілі:

1. Загальноосвітні:

- забезпечення засвоєння учнями арифметичних дій, формування вміння й навички їх виконання;
- сприяння початковому математичному розвитку, що включає в себе вміння спостерігати й порівнювати, зіставляти, аналізувати, проводити узагальнення й пояснювати їх на нових конкретних прикладах;
- забезпечення засвоєння математичної термінології й символіки;
- опанування учнями математичними відомостями, необхідними для навчання в наступних класах (формування обчислювальних навичок, знання математичних правил тощо).

2. Виховні:

- виховання в учнів інтересу до вивчення математики;
- розвиток математичних здібностей учнів у взаємозв'язку з формуванням міцних обчислювальних навичок і, як наслідок, розвиток математичного мислення, виховання в них математичної культури;
- виховання розуміння необхідності математичних знань у практичній діяльності людини.

3. Практичні:

- формування вмінь застосовувати отримані знання для рішення найпростіших завдань із життя, у вивченні інших навчальних предметів (трудового навчання, малювання, природознавства);
- формування вмінь користуватися вимірювальними інструментами;
- здійснення зв'язку з іншими навчальними предметами (рідна мова,

природознавство, трудове навчання тощо), де більш інтенсивний розвиток логічного мислення, отриманий на уроках математики, допомагає учням глибше розуміти матеріал з читання, письма тощо [20, с. 197].

Засвоєння основ математики в початкових класах вимагає великого розумового напруження, високого ступеня абстрагування й узагальнення, активності думки. Багатьом учням математика здається нелегкою і мало зрозумілою, тому нерідко діти намагаються запам'ятати правила, не розуміючи їх, а це призводить до формалізму, гальмує далі розуміння нового матеріалу.

Здобуті учнями міцні знання перетворюються в переконання тільки тоді, коли вони є результатом свідомої самостійної роботи думки. Отже, вчителю важливо застосовувати такі методичні прийоми, які б збуджували думку школярів, підводили їх до самостійних пошуків, висновків та узагальнень. Сучасна школа має озброїти учнів не лише знаннями, вміннями й навичками, а й методами творчої розумової і практичної діяльності.

Використання дидактичних ігор на уроках математики має бути обов'язковим, оскільки, згідно з дослідженнями науковців (А. Люблінська, Р. Рімбург, В. Черков, Р. Жуковська та ін.), дидактична гра – це ефективний засіб розумового розвитку дитини, формування її суджень та умовиводів. Так, у процесі дидактичної гри різноманітні розумові процеси активізуються: щоб зрозуміти й прийняти задум гри, засвоїти ігрові дії й правила, потрібно активно вислухати й осмислити пропозицію вчителя, його пояснення.

Окремі ігрові завдання можна й потрібно включати в початковій школі на будь-якому етапі уроку - від усного рахунку до самостійної роботи, так як сюжет завдання коригує мотивацію дітей, скорочуючи час виконання завдання і найголовніше - дарує задоволення і радість знання. Ось деякі приклади простих ігор: "Кращий лічильник", "Доповни до...", "Знайди собі пару", "Математичний футбол", "Драбинка", "Ланцюжок", "Шифрувальники", "Лото". Для закріплення використовуються такі ігри, як: "Вгадай", "Відкрий квартиру", "Арифметичний лабіринт", "Естафета", "Мовчанка". На уроці математики гра грає роль чарівної палички, перетворюючи важкі приклади в перешкоди на шляху до розгадки

таємниці. А казкові герої із завдань просять про допомогу. Хіба можна їм відмовити!

Нітрохи не стомлюють дітей і проходять на одному диханні уроки-казки; коли сюжет розвивається всі 40 хвилин, діти беруть участь у розповіді, і всі завдання виконуються з великим задоволенням.

Завдання, поставлені грою, вимагають зосередження уваги, активної діяльності аналізаторів, процесів розрізнення, порівняння, узагальнення. За допомогою дидактичних ігор діти привчаються самостійно мислити, використовувати отримані знання в різних умовах відповідно до поставлених завдань. Гра стимулює краще запам'ятовування й розуміння досліджуваного матеріалу, а також гра сприяє підвищенню мотивації й дозволяє учням комплексно використовувати органи відчуттів при сприйнятті інформації, і самостійно й неодноразово відтворювати її в нових ситуаціях [20, с. 198].

6. Роль і місце дидактичних ігор на уроках української мови

Українська мова як навчальний предмет є провідним у початковій школі, тому що від його засвоєння багато в чому залежить успішність усього шкільного навчання. Практична спрямованість навчання мові спричиняє і її специфіку. Всі знання учнів, одержувані ними в основному при виконанні вправ, є практично значимими для їх соціальної адаптації у соціумі.

Завдання навчання українській мові учнів початкової школи полягають у наступному:

- досягти високого рівня загального й мовного розвитку учнів;
- навчити послідовно й правильно викладати свої думки в усній і письмовій формі;
- виробити навички грамотного письма [17, с. 54].

Заважаючи на завдання навчання українській мові, одним з ефективних засобів навчання є використання на уроках дидактичних ігор. Вибір гри як першочергового об'єкту творчого аналізу й практичного освоєння мови продиктований тією обставиною, що саме вона може виконати виняткову роль посилення пізнавального інтересу, полегшення складного процесу навчання, прискорення розвитку учнів.

Дидактичне й методичне забезпечення дидактичної гри (пакет дидактичної гри) на уроці української мови повинне охоплювати:

1. Текстові матеріали. У них повинні входити:

- інформація про проблему, яку необхідно вирішити;
- зразки виконання.

2. Мовні матеріали. Мовне забезпечення гри включає:

- перелік мовних дій, що обслуговують різні стадії гри,

- правила поєднання мовних дій у ланцюг зв'язного монологічного висловлювання;

- завдання й вправи, що мотивують спілкування учасників гри.

3. Лінгвістичні матеріали. Так, лінгвістичний коментар являє собою:

- лексико-граматичні відомості й правила,

- вправи й завдання, що усувають труднощі при читанні й відтворенні текстів.

4. Сценарій дидактичної гри: опис сюжету; перелік правил проведення гри; регламент; вказівки на послідовність виконання ігрових дій; опис ролей учасників.

Створення пакету дидактичної гри є особливістю підготовки дидактичної гри для її проведення на уроках української мови [17, с. 54].

На різних етапах уроку української мови можна використовувати ігри різного характеру.

Так, на етапі актуалізації знань учням варто пропонувати дидактичні ігри репродуктивного характеру: «Засели будиночки», «Телефон», «Відшукай прикметник», «Хто? Що?», «Рід», «Слово на одну букву». Увага гравців фіксується на пошуках раціональних шляхів виконання завдань, допомоги один одному, в результаті учні вчаться правильно оцінювати свої ігрові дії, зіставляти з ігровими діями інших учнів.

На етапі засвоєння нового матеріалу можна використовувати складніші ігри частково-пошукового характеру: «Чарівний стілець», «Лото», «Хто перший», «Продовж ланцюжок», «Подай сигнал», «Утвори слово», «Пропоную

– вибираю». Учасникам гри надається можливість відчутти, яким чином від якісного виконання завдання кожним учасником залежить виконання ігрового завдання партнером і, в кінцевому підсумку, результат гри. Учитель на цьому етапі формує у школярів уявлення про значимість якісного виконання свого ігрового завдання.

Під час закріплення і повторення навчального матеріалу доцільно планувати дидактичні ігри пошукового характеру: «Хто більше», «Ланцюжок», «Однина і множина». Учні вчаться моделювати, аналізувати та оцінювати дії партнерів по грі. Позитивні взаємовідносини між гравцями, вміння розподілити матеріал, вміння домовитись у грі позитивно впливають на активізацію навчальної діяльності учнів.

На етапі контролю знань можна застосовувати дидактичні ігри творчого характеру: «Кола на воді», «Весняні іменники», «Ідемо в ліс», «Римування», «Квіти рідного краю», «Професія». Учням дається можливість творчо виконувати ігрове завдання. Опора на творчість передбачає зацікавленість учасників в кінцевому результаті гри команди, прагнення виконувати ігрове завдання швидко і правильно [17, с. 56].

Дидактична гра на уроках української мови в початкових класах може бути використана на різних етапах уроку й на уроках різного характеру. Дидактичні ігри дозволяють втягнути в роботу велику кількість учнів, викликати активність дітей і наочно показати результат змагання. Як показує практика, ігрові завдання діти виконують із більшим інтересом при

максимальній активності й дозволяють зробити роботу більш ефективною по засвоєнню матеріалу з української мови.

Дидактичні ігри можуть застосовуватися на уроках різного характеру, але краще їх використовувати на уроках закріплення вивченого матеріалу, а також на уроках узагальнюючого повторення й роботи над помилками. Найкраще використовувати ігри наприкінці уроку, коли працездатність учнів падає, увага починає розсіюватися, і потрібен більш ефективний метод, здатний мобілізувати розумові здібності дітей. А також дидактичні ігри можливо використовувати на початку уроку (організаційний момент), при перевірці домашнього завдання, орфографічної п'ятихвилинки, як своєрідну форму словникової роботи [17, с. 59].

Дидактичні ігри дають можливість учителю не тільки підвищити активність учнів на кожному етапі уроку української мови, а й залучити пасивних до творчої розумової діяльності. Крім того, вони знижують утому школярів, зацікавлюють змістом уроку, створюють емоційне піднесення, захоплення, радість.

7. Роль і місце дидактичних ігор на уроках літературного читання

Одна з серйозних проблем сьогоденної школи - різке падіння інтересу учнів до читання. Наслідок цього - зниження грамотності, невміння правильно виражати свої думки. Вчителі прекрасно розуміють, чому це відбувається: учні, завантажені різними предметами, лише частково сприймають пропоновану їм інформацію, читання підмінюють телевізором і комп'ютером, який необхідний найчастіше для того, щоб пограти.

Ця проблема не може не хвилювати вчителя, і він прагне всіма можливими способами розбудити в учнів інтерес до уроків літератури. Одним з таких ефективних способів є дидактична гра, тому варто її використовувати у навчанні, об'єднавши гру й навчально-виховний процес. Таким чином, мотиваційний потенціал дидактичної гри буде спрямований на більш ефективне освоєння молодшими школярами освітньої програми. А роль мотивації в успішному навчанні важко переоцінити.

Дидактична гра на уроках літературного читання – це особливий різновид завдання, процес рішення якого обов'язково супроводжується інтересом, є корисною вправою, своєрідною гімнастикою, що мобілізує розумові сили учнів, тому що для її рішення потрібно зробити певні розумові операції. Вона дисциплінує розум, привчає до чіткої логіки, розвиває здатність робити висновки. І найголовніше, у ній «домінують емоції», що робить процес участі в грі задоволенням для учнів, а це сприяє виникненню позитивних емоцій від процесу навчання, створює на уроці літературного читання творчу

доброзичливу обстановку, сприяє захопленості при вивченні предмету [26, с. 22].

Так, на уроках літературного читання можна використовувати такі дидактичні ігри:

- ігри на постановку дихання дитини, розвиток її артикуляції;

- ігри на подолання регресій. Так, читаючи текст, діти зіштовхуються з важкими словами (бар'єрами), зупиняються, розглядають несподівану перепону, намагаються повторити кілька разів. Вони втрачають час, гублять логічний зв'язок слів, знижують темп читання.

Щоб позбутися регресій, необхідно добре вивчати зміст тексту, визначити важкі як для читання, так і для усвідомлення слова, записати їх на дошці, або на окремому аркуші паперу і розібрати разом з учнями. Звичайно, більше уваги варто приділяти тим учням, у кого слабка техніка;

- ігри на розвиток оперативної пам'яті, пильності зору та уваги. Ці якості досить помітно впливають на формування навичок правильного, свідомого та швидкого читання;

- ігри на розвиток антиципації. Уміння передбачати під час читання наступне слово називається антиципацією. Формування антиципації помітно сприяє розвиткові швидкості читання. Спочатку можна пропонувати школярам для читання слова з пропущеними буквами, потім речення з пропущеними словами;

- ігри на вироблення в учнів вміння орієнтуватися в тексті («Стоп! Вперед!»);

- ігри на визначення цілісності тексту за його частиною;

- ігри для тренування образної пам'яті. Вони необхідні для усвідомленого читання. Тобто вчать дітей «бачити» у своїй уяві, створювати образ з прочитаних в художніх текстах описів природи, людей, оточення [26, с. 22].

Дидактична гра як активний метод навчання розвиває пізнавальні інтереси, толерантність, творчі здібності, комунікативність, сприяє підвищенню самооцінки. А це має першорядне значення саме на уроці літературного читання, який можна представити в різних ігрових формах: конкурси, подорожі, екскурсії, вікторини, турніри тощо.

8. Роль і місце дидактичних ігор на уроках природознавства

Природознавство як навчальний предмет має великі можливості для навчання та виховання школярів. Його освітні завдання визначені змістом навчальної програми. Учні початкових класів одержують елементарні відомості про неживу й живу природу, знайомляться із деякими видами виробництва й працею людей своєї області (краю), району, міста, села. У зміст природознавства як навчального предмету входить безпосереднє вивчення дітьми об'єктів природи шляхом проведення спостережень, постановки дослідів з рослинами й тваринами, ознайомлення школярів із трудовою діяльністю людини, а також практична участь школярів у праці.

Природознавчий матеріал вивчається учнями вже починаючи з 1 класу. При ознайомленні школярів з навколишнім світом накопичуються й формуються знання про різноманіття предметів неживої й живої природи, їхніх змінах. В 2 класі природознавчі знання розширюються, об'єкти природи вивчаються у зв'язку із сезонними змінами, тому з багатьма явищами в природі учні знайомляться власною спостережливістю. Наприклад, вивчають рослини в різні пори року. Особливе місце тут приділяється спостереженню за змінами в житті рослин восени, узимку, навесні. Програма 3-4 класів є прямим продовженням і розвитком раніше отриманих знань, які є основою для засвоєння природничо-наукових дисциплін у наступних класах. Тому зміст

курсу природознавства містить у собі елементи різних наук про рослини, тварин, людині, знання про поверхню Землі, її надра, ґрунт, погоду, клімат й ін. [2, с. 171]

При вивченні природознавства учень повинен опанувати не тільки необхідними знаннями про природу, але й знаннями про способи їх одержання (діями по їх одержанню - аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням). Успіх у навчанні досягається при урахуванні індивідуальних особливостей за допомогою диференційованої роботи на уроці. Так, форми навчання природознавству сьогодні є різноманітні: уроки в класі й на природі, екскурсії, польові практикуми, домашні роботи. Значна роль при цьому приділяється спостереженням у природі, практичним роботам, демонстрації дослідів тощо. Дуже перспективною формою навчання природознавства також виступають дидактичні ігри.

На уроках природознавства дидактична гра використовується педагогами з метою засвоєння, поглиблення та систематизації уявлень дітей про навколишній світ, сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів та різноманітних здібностей, логічного мислення, творчої фантазії, самостійності, кмітливості, винахідливості, уваги, спостережливості й пам'яті, виховання позитивних рис особистості, формування її найкращих якостей [2, с. 172].

Дидактичні ігри на уроках природознавства можуть застосовуватись по-різному: увесь урок може бути побудований у вигляді сюжетно-рольової гри (коли на урок завітала казкова гостя – зима, весна або ін.); як структурний елемент уроку; під час уроку кілька разів створюються ігрові ситуації (за допомогою казкового персонажа, іграшки, елементів змагання) [15, с. 11].

Для молодших школярів на уроках з природознавства доцільно використовувати такі дидактичні ігри:

- 1) для розвитку та корекції пізнавальної діяльності (порівняння, відновлення та доповнення цілого, вилучення зайвого, узагальнення);
- 2) для розвитку мовлення;
- 3) для розвитку емоційно-вольової сфери (ігри - інсценізації, ігри з елементами сюжету) [24, с.9].

Величезні розвивальні можливості набувають ігри під час екскурсій на природу. Спонукаючи учнів до активного емоційного сприймання, набагато легше розкрити перед дітьми різномайття та красу довкілля, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак рослинного і тваринного. Ігри з природничим матеріалом сприяють розвитку сприйняття аналізаторів дотику, смаку, запаху (гра «Що в лісі росте», «Скарб», «Дегустація», «Відгадай за запахом», «Що в мішку?»); мислення та уваги (виділення істотних ознак, їх порівняння та узагальнення) – гра «Дегустація», «Якого кольору предмет»; опису предметів та знаходити їх за описом («Впізнай своє дерево», «Опиши предмет»); знаходити

ціле за частиною та частину за цілим; групувати предмети за способом їх застосування («Павутинка»); визначати послідовність стадій розвитку рослин і твар ін. Екологічні ігри у природі можна розділити на пізнавальні та на рухливо-пізнавальні. Останні мають велике значення, бо крім радості руху молодших школярів, несуть і навчальний, пізнавальний зміст [15, с. 12].

Дидактичні ігри, які містять завдання проблемно-пізнавального характеру, вимагають від молодших школярів високої інтелектуальної та практичної активності. Цими завданнями передбачено проведення дослідів, спостережень, практичних робіт, пошук матеріалів та способів роботи з ними. Для полегшення процесу виконання завдання учням пропонується алгоритм виконання практичних дій. Така пошукова пізнавальна діяльність готує учнів до більш усвідомленого сприйняття нового матеріалу та спрямовує їх на творче використання одержаних знань у новій навчальній ситуації. Наприклад, учням можна запропонувати дослідити умови проростання насіння, поділивши клас на декілька команд, кожна з яких повинна, уявивши себе науковцями, презентувати свою роботу. Також можна застосувати гру «Розвиваємо спостережливість» [24, с. 10].

Розвитку творчих здібностей, розв'язанню питань екологічної культури сприяють саме творчі сюжетно-рольові ігри («Відгадай, хто це?», «Чоловічок з кори», «Намалюємо портрет звіра (птаха)»). Встановлено, що пізнавально-виховний елемент творчої гри досягається при дотриманні методики, де організація, розподіл ролей і підготовка до гри зберігають її неповторність,

чарівність, дитячу безпосередність, а також забезпечують знання про об'єкти гри, наближення її умов до реальних ситуацій [15, с. 13].

На такому етапі уроку, як мотивація навчальної діяльності учнів, доцільно використовувати загадки. Загадки є не лише цікавою формою роботи, покликаною зацікавити дітей до теми, що буде вивчатися на уроці, але й несуть в собі розвивальну функцію, що включає в себе розвиток кмітливості. Вони можуть містити в собі не повний, але досить точний опис предметів і явищ природи [2, с. 173].

Дуже важливо, щоб під час розробки змісту гри, у центрі її були взаємовідносини людей, їхнє гуманне турботливе ставлення до природного середовища. Дидактичні ігри екологічного змісту дають найкращі результати при їх застосуванні безпосередньо у природному довіллі для учнів 1-4 класів, що сприяє становленню екологічного світогляду молодшого школяра, нарешті формування екологічної культури підростаючого покоління, адже можна всього торкнутися, багато чого побачити й почути, а дещо навіть і скуштувати.

Висновки

У підсумку варто зауважити наступне:

1. Гра – це важливий засіб повноцінного розумового розвитку дитини. Наслідком гри стають глибокі уявлення дітей про життя і діяльність дорослих, про їх обов'язки, думки і взаємовідношення, а також товариські почуття, гуманне ставлення до людей, різноманітні пізнавальні інтереси і розумові здібності, що формуються в ігровій діяльності. У грі розвиваються спостережливість і пам'ять, увага, мислення, творча уява, воля.

2. Дидактична гра - це один з важливих у педагогічній практиці й теорії засобів для розширення, поглиблення й закріплення знань. Дидактична гра являє собою складне педагогічне явище: вона є й ігровим методом навчання

дітей дошкільного віку, і формою навчання дітей, і самостійною ігровою діяльністю, і засобом всебічного виховання дитини. Основними цілями проведення дидактичних ігор на уроках у молодшій школі є наступні: розширення кругозору учнів; пізнавальна діяльність учнів; застосування знань, умінь і навичок у практичній діяльності; формування умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності; розвиток загальнонавчальних умінь і навичок; розвиток трудових навичок тощо.

3. При організації навчального процесу з використанням дидактичних ігор найважливішими є три принципи: доступності, посильності, систематичності. Принцип доступності пропонує забезпечувати відповідність навчання у процесі організації дидактичної гри вже накопиченим знанням й індивідуальним особливостям учнів. Відповідно до принципу посильності, організація навчального процесу з використанням дидактичних ігор повинна будуватися на основі урахування реальних можливостей учнів, попередження інтелектуальних, фізичних і нервово-емоційних перевантажень, що може негативно позначитися на їх фізичному й психічному здоров'ї. Принцип послідовності, систематичності вимагає, щоб організація навчального процесу з використанням дидактичних ігор велася в певному порядку, системі, була побудована в суворій логічній послідовності.

4. Для організації й проведення дидактичної гри необхідні наступні умови:

- наявність у вчителя певних знань про дидактичні ігри, умінь для їх проведення;

- виразність проведення гри. Це забезпечує інтерес дітей, бажання слухати, брати участь у грі;

- включення вчителя в гру. Він є й учасником і керівником гри. Педагог повинен забезпечити поступальний розвиток гри відповідно до навчальних і виховних завдань, але при цьому не робити тиску, виконувати другорядну роль, непомітно для дітей направляти гру в потрібне русло;

- оптимальне поєднання цікавості й навчання. Проводячи гру, педагог

повинен постійно пам'ятати, що він дає дітям складні навчальні завдання, а в гру їх перетворює форма їх проведення - емоційність, легкість, невимушеність;

- засоби й способи потрібно розглядати як не самоціль, а як шлях, що веде до виконання дидактичних завдань;

- використовувана в дидактичній грі наочність повинна бути простою, доступною і ємною;

- між вчителем і дітьми повинна бути атмосфера поваги, взаєморозуміння, довіри й співпереживання.

Урок природознавства у 1 класі за новою програмою

Тема уроку. Дерева,кущі,трави.

Мета уроку: формувати в учнів поняття «дерева», «кущі», «трав'янисті рослини», вчити їх порівнювати, розрізняти за певними ознаками; розвивати мислення учнів, увагу,критичне мислення, вміння працювати з різними джерелами інформації; виховувати зацікавленість до оточуючого світу;

Тип уроку: комбінований

Обладнання: демонстраційний матеріал:таблиці,ілюстрації,мультимедійний проектор.

Особливості проведення уроку: урок розроблений з використанням інтерактивних технологій, мультимедійної презентації, додаткової художньої літератури.

Хід уроку

I.Організаційний момент

1.Емоційний настрій.

-Усі сідайте тихо, діти.

Домовляймося - не шуміти,

Руку гарно підіймати,

І знання мерщій хапати-

Щоб не було нам мороки.

Всі готові до уроку?

Тож гаразд. Часу не гаймо.

І урок наш починаймо.

II. Підсумок фенологічних спостережень

1. Гра “Телепрограма “Прогноз погоди”

-Діти, хто у нас сьогодні ведучий телебачення на каналі прогноз погоди?

-Будь ласка, Настя виходь до дошки. Ми всі уважно слухаємо твоє повідомлення... (Повідомлення: сьогодні- 11 грудня, в східній частині України в Харківській області, селищі Великий Бурлук температура повітря -..., стан неба-..., -..., вітер-..., опади-...).

-Дякуємо наша телеведуча за повідомлення, можеш зайняти своє місце.

2. Народний календар (повідомлення вчителя.)

- Діти, в народі говорять, якщо до цього дня сніг не впав - зима буде тепла, а як з'явився - довгою і холодною. Подивіться у вікно, що ви бачите? Чи випав сніг? Отже, якою буде зима?

-Діти, а які зміни відбулися з рослинним світом? (Пожовтіло і опало листя, посохла трава, зів'яли квіти)

II. Повторення вивченого матеріалу

1. Фронтальне опитування

Технологія “Мозковий штурм”

- Давайте з вами пригадаємо, до якої природи відносяться рослини? (До живої) Правильно! Доведіть. (Ростуть, дихають, живляться, розмножуються, відмирають). Молодці!

-Що потрібно для розвитку рослини? (Світло, тепло, вода, повітря, поживні речовини)

- З чого складаються рослини?Хто зможе показати на таблиці? (Показати на таблиці органи рослин: корінь,стебло,листок,квітка,плоди з насінням)
Молодець!

-Молодці !Ви все добре запам'ятали. Всі ці знання нам обов'язково ще знадобляться в нашій подальшій роботі. Адже

III. Мотивація навчальної діяльності учнів. повідомлення теми і мети уроку

-Сьогодні на уроці

Ми з вами разом

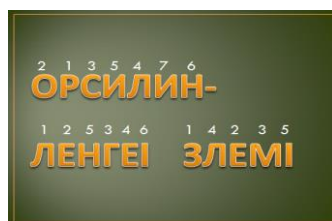
Вирушимо в чарівну країну.

Всі перешкоди подолаємо,

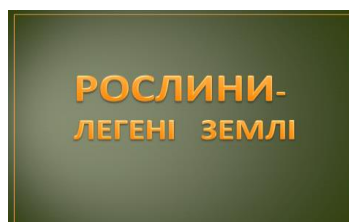
Багато нового й цікавого узнаємо.

1.Створення проблемної ситуації

- А що це за країна, ви здогадалися? Ні? Ось і перша перешкода. Подолати її, тобто відгадати назву чарівної країни, вам допоможе гра "Шифрувальник"(Слайд№1).

Подивіться уважно на екран. Над кожною літерою знаходиться цифра-треба розмістити літери так,щоб цифри,які стоять над ними стали в порядку зростання,тобто від самої меншої до самої більшої. Хто вже зумів прочитати зашифроване речення?Молодець! (Слайд№2)

-А як ви гадаєте чому так говорять?(Відповіді дітей)

-Ми вислухали різні думки,а тепер послухайте мене.

-Легені-це орган, за допомогою якого ми дихаємо,тобто вдихаємо і видихаємо повітря. А повітря, яке необхідне нам для цього дають рослини. Значить-рослини є легенями Землі.

-Діти ,першу перешкоду ми разом подолали. Отже чарівна країна ,яка гостинно відкриває перед нами свої двері-це країна Рослин (Слайд №3)

Сьогодні на уроці ми познайомимося з розмаїттям рослин,навчимося їх порівнювати та розрізняти за певними ознаками. Тема нашого сьогоднішнього уроку:”Дерева,кущі,трав’янисті рослини”.

IV. Робота над темою уроку

1. Дидактична гра "Впізнай рослину".

Мета: вчити учнів розпізнавати рослину за характерними ознаками.

Хід гри

-Діти, ближче познайомитисяз розмаїттям рослин нам допоможе гра”Відгадай загадку”. Пограємо?

Загадки

Стоїть дівка серед поля,

В чорні цятки біла льоля.

Довгі коси розпустила, їх заплести їй не сила. (Береза) (Слайд№4)

За хатиною в садочку

у зеленому віночку,

У червоному намисті

Дівчинонька чепуриться.

І збігаються всі діти,

Щоб на неї поглядіти.

За намисто кожен – смик,

Та й укине на язик.(Калина) (Слайд№5)

-Діти,а чи знаєте ви,що калина це символ України? Молодці!

-Наступна загадка.

Стебельце — шорстка драбинка,

У серединці - чорна вуглинка,

Пелюстки блискучі, як лак,

Це квітує червоний ... .(Мак) (Слайд№6)

Виростає шкода

На кінці города,

Хто до неї доторкнеться,

Як ужалений

Сахнеться.(Кропива) (Сл.№7)

Сонце луг поцілувало
Все довкола жовтим стало.
Дуже сонечко пригріло
Жовта фарба побіліла.
Літній вітерець повіяв
Білий килимок розвіяв. (Кульбаба) (Слайд№8)

На "я" починається, На "я" кінчається. У саду росте, на ній плоди є.(Яблуня)
(Слайд№9)

Лист різний із оксамита
Соком ягідка налита
А для хворої дитини
Кращі ліки – чай з .... (малини) (Слайд№10)

Відгадайте дітвора,
Що це за красуня,
Вся зелена, мов трава
Вкрита голками уся. (Ялинка) (Слайд №11)

-Діти, яким одним словом назвати всі ці слова- відгадки. (Рослини)

Скажіть, рослини – це жива чи нежива природа? (Жива) Правильно!

Фізкультхвилинка

Дітки, я бачу, що ви вже трішки стомилися. Давайте з вами відпочинемо. Виходьте всі з-за парт, становтесь в рядочки. Уявимо, що ми з вами молоденькі деревця.

Ми - берізки і кленці. В нас тоненькі стовбурці. (Піднімаємо руки в різні сторони, вгору, вперед, опускаємо вниз). Ми в стрункі стаєм рядки, виправляєм гілочки. Ледь зіп'ялись з корінців, дістаємо промінців. (Руки вгору, потягуємося і шевелимо пальчиками). Ми стискаєм їх вогонь в зелені своїх долонь (Руки вгору і в замок). Хилять свіжі вітерці вліво-вправо стовбурці. Ще й верхівки кожен ряд нахилия вперед-назад. (Нахили в різні боки, вперед і назад).

3. Повідомлення вчителя

- Діти, сідайте всі за парти і продовжимо наш урок. Завдяки загадкам ми з вами зрозуміли, що рослини бувають різні і зустрічаються вони на Землі всюди. В народі є такий вислів: «Рослини – зелений одяг Землі» Це поля (слайд № 12,13)

ліси (слайд №14)

луки (слайд №15,16)

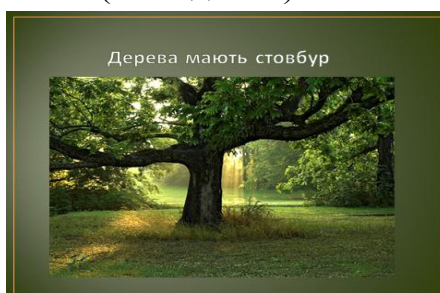
І ростуть там різні рослини

- Подивіться на екран (слайд№17)

- Чи однакові всі ці рослини?(ні) А чим вони відрізняються одна від одної?(Розміром, своєю формою, квітами, кольором, стовбуром і т.д.)
- Дійсно, рослини, які ви бачите на малюнку різні і належать до різних груп.

(Слайд№18)

-Ось ви бачите рослину у якої одне тверде, дерев'янисте стебло- стовбур. Що це за рослина? Правильно-це дерево.

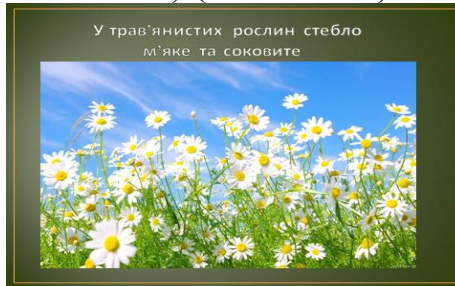
-Які дерева ви знаєте? (Відповіді дітей). Молодці! (Слайд№19)

-Діти, а в цієї рослини одне стебло? (Ні) А як називається ця рослина?(Кущ) Правильно!Якщо рослина має декілька твердих, дерев'яних, але більш тонких, ніж у дерева стовбурців – це кущ.

- У куща гілочки починаються одразу від землі.

-Які кущі ви знаєте?(Відповіді дітей) (Слайд№20)

- Дивлюсь на цю красуню. Це що за рослина?(Ромашка)
- Це дерево? Це кущ?А що ж це за рослина?Правильно!
- Ромашку, діти, ми відносимо до трав'янистих рослин(це квіти і трави). Трав'янисті рослини мають м'яке стебло з листочками та квітами. Діти ,до речі, ромашка-це лікарська рослина і вона допомагає при багатьох захворюваннях. (Слайд№21)

-Таким чином, діти всі рослини діляться на три групи. Давайте їх ще раз назвемо всі разом (показую на екрані) : дерева,кущі,трави.

-Яку ж особливість мають рослини з групи –дерева? (Дерева мають одне міцне, велике, дерев'янисте стебло – стовбур.)Молодці!

-Чим відрізняються від них рослини з групи-кущі?(У кущі від кореня росте кілька стебел. Вони теж міцні, дерев'янисті, але тонші)

-Діти ,а яке ж стебло у трав'янистих рослин? (У трав'янистих рослин стебло м'яке соковите)

V.Первинне сприйняття та усвідомлення

1.Робота з підручником(ст..61)

-Діти ,ви добре попрацювали ,а зараз ми перевіримо як ви засвоїли те про що ми говорили і допоможе нам в цьому гра “Що зайве?”Відкрийте,свої підручники на сторінці 61.Подивіться уважно на малюнки першого рядочка і назвіть рослини,які на них зображені.Яка рослина зайва?Чому?(Бо тюльпан –це квітка,а всі останні - це дерева).(Так само-другий рядок і третій) Молодці! Добре справилися з цією перешкодою.Наступне завдання.

2. Дидактична гра ”Що це?”

-У кожного з вас на парті знаходиться малюнок на якому зображена якась рослина. Роздивіться уважно ці рослини ,і подумайте до якої групи вони належать. Роздивились?Підніміть будь ласка вгору малюночки із зображенням дерева. Молодці! (Якщо хтось з дітей показав неправильно-запитую, а чому він так вирішив. Давай пригадаємо чим відрізняється дерево від інших рослин?Так з усіма групами) А тепер підніміть вгору малюнки з зображенням кущів. Молодці!А тепер підніміть малюнки з зображенням трав'янистих рослин. Молодці ! Добре справились з цим завданням.

-Продовжуємо нашу роботу,а для цього звернемося до нашого вірного помічника-зошита. Відкриємо його на сторіночці 23

3.Робота в зошитах

А).Колективне виконання першого завдання на ст.23

(Поставити стрілочки від назви до зображення)

Б).Самостійна робота.

-Діти, а чи ви вмієте самостійно працювати?(Да) Зараз ми це перевіримо. Подивіться на ці малюночки . Вам треба буде домалювати зображення дерева та куща. Завдання всі зрозуміли? Перед вами лежать олівці- можете починати. Закінчили?Перш ніж ми перевіримо,скажіть,що ж головне у рослини?(Стебло).Яка ж рослина зображена на першому малюнку? Дерево. Скільки стебел ви домалювали?(Одне) Підніміть руку-хто намалював одне. Молодці!А на другому малюнку у нас що зображено? Кущ .Скільки стебел домалювали?Деякі. Підніміть руку хто впорався і з цим завданням.(Хто намалював не так пізніше обов'язково виправте) Молодці!

VI. Закріплення і осмислення знань.

1. Гра « Дерева, кущі, трави»

-Діти ,а зараз ми з вами перевіримо чи всі добре запам'ятали на які ж групи поділяються всі рослини. Всі піднялися і стали біля парт. Зараз я читатиму назви рослин,а ви будете уважно слухати : коли я називатиму дерево,вам потрібно руки піднімати вгору, коли кущ – розводити руки в різні боки, а коли трав'янисту рослину потрібно присісти. Готові? Темп може бути різний (Клен,пролісок,яблуня,шипшина,дуб,агрус,смородина,мак,тюльпан,тополя,волошка,каштан ,щавель,бузок,чорнобривці). Молодці!Сідайте на свої місця. Отже тепер ви добре знаєте на які групи поділяються всі рослини.

3. Робота над оповіданням М. Скребцової “Як кущі з деревами посварились”

-Діти,а зараз я вам прочитаю оповідання ,яке називається “Як дерева з кущами посварились”,автор цього оповідання Марина Скребцова.

Слухайте уважно, щоб потім змогли відповісти на деякі запитання.

Одного разу в лісі різні низькорослі дерева і кущі – горобина, черемха, бузина, ліщина і інші молодші дерева – розбурчались:

- Набридло нам в тіні жити!(Слайд№1)

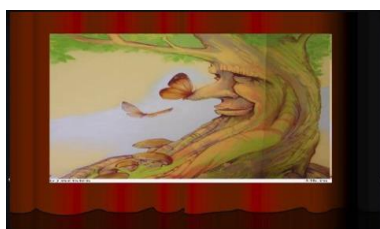
Ми чахнемо без світла, сонячне проміння нас зовсім забуло через вас, велетнів. Все тільки вам: і небо, і сонце, і дощик. Ви всі верхні поверхи зайняли. (Слайд№2)

Дерева, коли почули такі слова від своїх менших братів, дуже засмутились: - Брати, хіба наша в тому вина, що ми вищі зростом і що в нас міцніші гілки? (Слайд№3)

Звичайно, сонечко нам першим дістається, але хіба ми не захищаємо вас могутніми стовбурами і гілками від вітру та від снігу важкого? Для вас ми міцніємо і для всіх, хто ще нижче від вас: для трави і квітів, грибів і ягід.(Слайд№4)

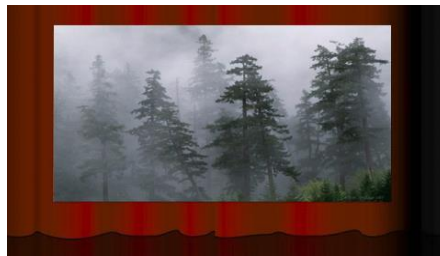
Кущі не заспокоїлись:- Не потрібен нам ваш захист. Вже краще хай нас буревій зламає, ніжвічно в тіні жити. Дерева нічого не відповіли тільки сумно гілками

струсили і засумували. В цей час по небу пролетіла пухнаста хмаринка(Слайд№5)

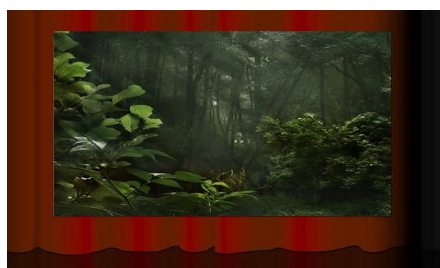
Побачила вона сумне дерево і крикнула: Я від великої сірої хмарини пливу, вість про буревій несу, щоб готувалися всі. Скоро все на свої місця стане. Кущі вам дякувати будуть. Ви не ображайтеся на них, дурненьких. Їх зрозуміти можна: хто сонечко не любить! Через деякий час вітер повіяв такий страшний і поривчастий, що відразу декілька товстих гілок зламав на деревах.(Слайд№6)

Кущі замовкли, захвилювались, до теплих стовбурів своїх старших братів пригорнулись. А ті їх гілками обняли, як ніби нічого не трапилось між ними. Буревій був страшний... Коли він закінчився, стомлені дерева гілки опустили, в себе прийти не можуть.(Слайд№7)

Кущам соромно стало: - Простіть нас, брати. Без вас ми б пропали. Вас буревій тріпав, а нам так надійно було за вашими стовбурами та кронами. Та і не темно у нас тут зовсім. (Слайд№8)

Це вже ми так з шкідливості... Ми землю гілочками і листочками своїми, як і раніше притіняти будемо, щоб ви сильнішими ставали.(Слайд №9)

А восени ми землю листочками тими, що обпали укриємо: кореням вашим і всім тим, хто нижче росте, хороша підкормка буде і ковдра. (Слайд№10)

Ми тепер свій поверх в лісі ні на який інший не промінємо. Ми зрозуміли, що свій поверх – завжди найкращий і найзручніший. (Слайд№11)

Дерева, коли почули ці слова, затрясли гілочками, ніби дрібний дощик пройшов. Кущі вмились і заблищали листочками. З тих пір кущі на дерева більше не ображались.

- Чим незадоволені були кущі? (Тим,що дерева закривають собою сонячне світло.Все їм дістається першим і сонце,і дощик,і небо.)

- Як повели себе дерева?(Захистили кущі від буревію)

- Яка користь від опалого листя?(Підкормка для дерев і ковдравсим хто живе нижче).

VI Підсумок уроку

Отже,давайте підведемо підсумок нашого уроку

Рефлексія

Я починаю речення, а ви його закінчуєте

-Сьогодні на уроці ми говорили про...

-Тепер я знаю, що всі рослини поділяються на ...

-Для мене найбільш цікаво було...

На цьому наш урок закінчується, діти, але країна рослин не зачиняє перед нами свої двері. Вона чекає нас до себе в гості на наступному уроці. (Слайд №12)

Час урок уже кінчати,

Треба йти відпочивати.

То ж тепер часу не гайте, на перерву вирушайте

Урок математики у 1 класі за новою програмою

Тема. Складання й обчислення прикладів на додавання за малюнками

Мета: повторити склад чисел; учити учнів складати й обчислювати приклади на додавання за малюнками; виховувати інтерес до предмета.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: демонстраційний матеріал: таблиці, ілюстрації, мультимедійний проектор.

Особливості проведення уроку: урок розроблений з використанням інтерактивних технологій, мультимедійної презентації.

Хід уроку

I. Організаційний момент

-В школі справу хоч яку починають по дзвінку. Тож тримайте, мов зайчата вуха, не зівайте та уважно слухайте. А щоб усе у нас добре вийшло, давайте прочитаємо молитву.

Боже Отче глянь на діти

На прекрасні твої квіти.

Світи сонцем і зірками

Над маленькими дітками.

Дай нам сили і охоти

До науки і роботи.

Щоб росли ми здоровенькі

На потіху Отця й Неньки.

II. Оголошення теми уроку і мотивація навчальної діяльності.

-Сьогодні на уроці ми повторимо склад чисел та будемо вчитися складати й обчислювати приклади на додавання за малюнками. Чи любите ви казки? Зараз ми з вами вирушимо в далеку путь. Поспішаймо в ту країну, що всі казкою зовуть. Але при цьому візьмемо з собою знання і уміння з математики, що маємо, без них у казку не потрапимо. (Слайд №1)

III. Повторення вивченого матеріалу

-Щоб потрапити у казку, на лісову галявину, де буде наш урок, нам треба виконати такі завдання

1. Весела лічба

Шість метеликів літають

і на квіточки сідають.

Прилетів іще один,

сів на квіточку і він.

Полічімо швидше всіх —

цих метеликів прудких. (7)

По дорозі їжак біг,

ніс п'ять яблук на пиріг.

Одне яблуко упало, покотилось.

Скільки яблук залишилось? (4)

Киця й котик залюбки

Випікали пиріжки,

Киця з тіста три зліпила.

Котик з снігу тільки два.

Скільки всіх, малеча мила,

Пиріжків вони з'їдять? (3)

2. Усна лічба

-Полічіть від 1 до 10; від 10 до 1; від 3 до 9; від 10 до 2; від 4 до 8.

-Ну що ж молодці! Тепер можна вирушати в путь.

3.Бесіда

-Діти разом з нами до казкової лісової галявини вирушають і наші друзі.

-А ось і вони на екрані. (Слайд№2)

-Хто це такі?Так-це лісові мешканці.

-Вони хочуть з нами в казку,бо там тепло і багато всілякої їжі. Але всіх їх зачарував Злий Чаклун. І для того, щоб вони могли піти з нами нам потрібно їх розчарувати,тобто виконати певні завдання.Чи готові ви їм допомогти?

3. Повторення складу чисел 8 і 9

-Отож перше завдання від Білочки. (Слайд№3,4)

-Діти всі ми знаємо,що скоро зима. Звірі готуються до неї. Давайте допоможемо Білочці зібрати горішки та грибочки.

-Знайдіть приклади у яких відповідь 8.Знайдіть приклади у яких відповідь 9.

-Молодці!Білочку врятували і вона вирушає з нами.

4. Робота за числовим променем

-Наступне завдання від Зайчика.(Слайд№5,6)

-Треба порахувати скільки морквинок виросло на грядках. Давайте допоможемо йому. Розв'яжемо приклади за допомогою числового променя.

$$6 + 4 =$$

$$2 + 5 =$$

-Діти, коли ми шукаємо значення виразу на додавання то в який бік на числовому промені ми рухаємося? Діти знаходять відповіді на своїх числових променях. Давайте перевіримо роботу. Обміняйтесь зошитами. Перевірте роботу сусіда. Намалюйте 😊, якщо ви згодні із записом, і ☹️ якщо не згодні. Перевірка завдання(слайд№7)

-Назвіть перший доданок, другий доданок. Чому дорівнює сума?

-Ну що і Зайчику допомогли.

5. Самостійна робота

-Діти, а чий це спів ?(Звучить запис співу пташки) А ну послухайте. Так це соловейко. І він приніс нам завдання кожному окремо. Завдання на карточках(Диференційовані). Діти виконують і перевіряють виконане.(Слайд№8)

1) Розв'язування прикладів.

1 варіант

2 варіант

$4 + 2 =$ $9 + 1 =$ $8 + 2 =$ $1 + 5 =$

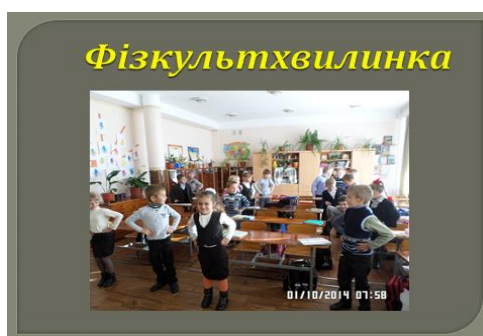
$7 + 1 =$ $1 + 4 =$ $6 + 1 =$ $4 + 3 =$

$5 + 3 =$ $2 + 3 =$ $7 + 3 =$ $2 + 1 =$

2) Розв'язування нерівностей.

$5 + 2 * 7$ $4 + 1 * 5$ $3 - 2 * 1$ $2 - 2 * 0$

Фізкультхвилинка (Слайд№9)

-Ось і Соловейко вільний. Тепер він буде розважати нас у дорозі своїм співом

IV. Розвиток математичних знань

-Діти, а хитра Лисичка хоче, щоб ми добре попрацювали з завданнями підручника і тоді вона побіжить з нами. (Слайд№10)

1. Робота за підручником (с. 48)

Завдання 1

-Розгляньте малюнки. Скільки олівців в пеналі? Скільки олівців біля пеналу?

-Складіть приклад на додавання. Назвіть доданки. Знайдіть суму.

-Скільки груш на першій тарілці? Скільки груш на другій тарілці?

-Складіть приклад на додавання. Назвіть доданки. Знайдіть суму.

Завдання 2

- Розгляньте малюнки. Прочитайте приклади.

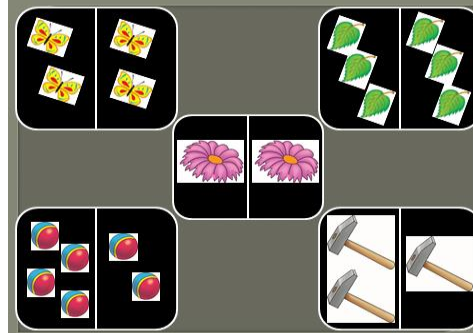
- Який приклад до якого малюнка підходить? Назвіть доданки. Знайдіть суму.

Завдання 3

- Розгляньте ланцюжок, який побудував Плюс Плюсович. Складіть і розв'яжіть приклади.

- Добре попрацювали. І Лисичка вільна.

2. Складання, читання й записування рівностей на додавання за предметними малюнками на дошці (Слайди №11-14)

<p>У садок до годівниці Прилетіли дві синиці. Потім — ще три птиці. Скільки птиць на годівниці?</p> 	<p>Каже мати квочка: «В мене два синочки І три дочки». Скільки ж діточок у квочки?</p>
<p>Швидко їде Федя на велосипеді, А за ним — ще п'ять хлоп'ят. Скільки хлопців їде в сад?</p> 	

- Діти, ось і закінчилась наша з вами незвичайна мандрівка. Всіх звірів ми розчаклували і привели на казкову галявину. (Слайд №15)

- Всі ви добре попрацювали і на згадку про наші пригоди звірі залишили нам даруночки: горішки, грушки та яблучка.

IV. Підсумок уроку. Рефлексія

Урок в нас дуже був цікавим,

Навчив багато нас чому.

Хай буде він для нас повчальним,

За це подякуємо йому!

- Ми писали? Ми рахували? Ми веселі задачі розв'язували?

Урок української мови у 2 класі за новою програмою

Тема.Поняття про речення. Основні ознаки речення.

Мета.Формувати поняття речення як одиниці мовлення, що виражає закінчену думку; розвивати вміння розрізняти на слух завершене і незавершене речення;удосконалювати навички інтонування речень; розвивати увагу, інтонаційну виразність; виховувати бережливе ставлення до птахів узимку.

Обладнання.Мультимедійна дошка з відеопризентацією, малюнки принцеси Мовоньки та веселуна Суржика,картки для групової роботи.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

Пролунав уже дзвінок,

Починається урок.

Наш девіз:

«Думати - швидко,

відповідати - чітко,

працювати-дружно,

запам'ятовувати - назавжди!»

-А зараз закрийте всі очі і про себе скажіть: «Я все можу,у мене все вийде».

Відкрийте очі. Я бажаю вам успіху!

Гра''Мікрофон''

-Діти, яким би ви хотіли бачити сьогоднішній

урок?(Цікавим,веселим,складним,легким,повчальним,добрим і т. д.)

II. Повідомлення теми і мети уроку

(Слайд №1).

—Діти, ми з вами розпочинаємо вивчати дуже цікаву тему Речення. Але ця тема для нас не нова. Адже дещо про речення ми вже знаємо з попередніх уроків та з 1 класу. Отож сьогодні ми згадаємо все, що вчили про речення в 1 класі, навчимося складати речення і правильно записувати їх та дізнаємося про основну ознаку речення. А допомагати нам опановувати нові знання будуть : чарівна принцеса Мовонька та її незмінний помічник веселун Суржик.

III.Актуалізація опорних знань.

1.Повторення.

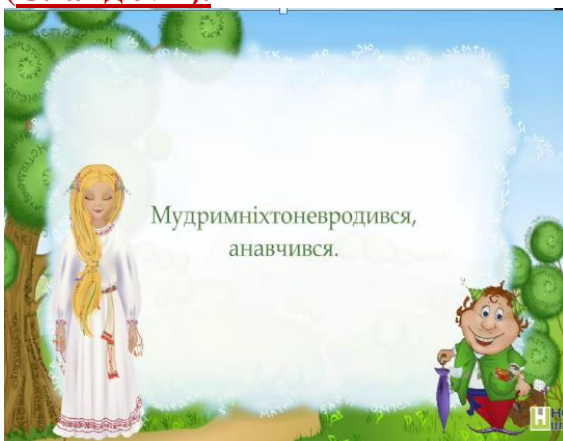
—Принцеса Мовонька хоче перевірити що ж ви вже знаєте про речення і пропонує нам зіграти в гру. Гра називається «Знавець мови». На кожне запитання потрібно дати правильну відповідь. Готові?

- З чого складається текст? (З речень.)
- Як відокремлюються речення в усному мовленні? (Паузою)
- А в писемному? (Розділовими знаками.)
- З чого складається речення? (Зі слів.)
- Як пишуться слова в реченні? (Окремо)
- З якої букви пишеться перше слово в реченні?
- Що ставимо в кінці речення?

-Всі ви молодці! Були активними, добре відповідали.А... були найктивнішими. Але я впевнена ,що на наступний урок всі ви прикладете максимум зусиль для того,щоб буди найкращими.

-Діти, наші друзі принцеса Мовонька та веселун Суржик прислали вам коротеньке відеозвернення. Давайте послухаємо його.Увага на екран.

(Слайд №2).

-Ну що ж молодці і з цим завданням ви впоралися

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Інтонування речень (с. 88, вправа 222)

— Принцеса Мовонька дуже сувора. Тому для того, щоб ми з вами могли і надалі опанувати нові знання нам потрібно показати, що ми вміємо виразно читати.

- Отож давайте відкриємо підручники на сторінці 88, знайдемо вправу 222 і спробуємо виразно прочитати текст інтонаційно завершуючи кожне речення. (Діти читають)

— Поділіть текст на абзаци.

— Скільки абзців у цьому тексті?

— Про що розповідається в першому абзаци?

— Скільки в ньому речень?

— Скільки речень в другому абзаци?

— Прочитайте перше речення. Про що в ньому говориться (Нас навчають вчителі).

— Хто такий учитель?

Учитель — той, хто вчить, викладає навчальний предмет у школі. Як ще по іншому можемо сказати (педагог, викладач)

— Сьогодні ми з вами познайомимося ще з одним словниковим словом **учитель**.

2. Хвилинка каліграфії

— Відкриваємо свої зошити

Зошит свій я відкриваю, навскоси його кладу.

Ручку я ось так тримаю, сяду рівно, не зігнувшись,

До роботи я берусь. (Слайд №3)

— Записуємо число, класна робота.

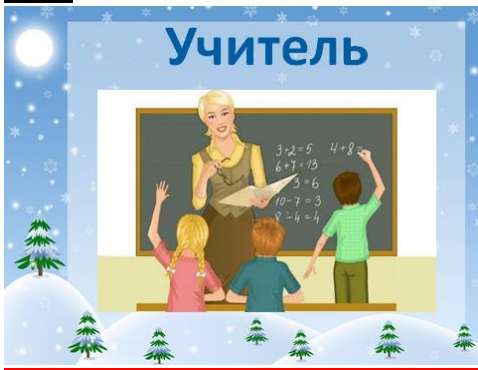
— Діти, увага! Хвилинка каліграфії. Багато хто з вас робить помилки при з'єднанні букв. Отож увага на дошку.

Перше з'єднання букв на яке слід звернути увагу – це безвідривне з'єднання **уч** (прописала, діти в повітрі потім в зошит), друге з'єднання теж безвідривне - **чи**, наступне з'єднання **те-** як і попереднє- безвідривне, зверніть особливу увагу

на це з'єднання, в ньому багато хто з вас допускається помилки і я не один раз наголошувала, що на такі з'єднання слід звернути особливу увагу **увагу-ель**.

А тепер увага: записую все слово - учитель, використовуючи всі повторені нами випадки правильного з'єднання.

-Діти, а скільки в цьому слові букв, скільки звуків, складів (поділимо на склади)? Поставимо наголос (запитальна інтонація, на другий склад) і підкреслимо букву **и** що пишеться у цьому слові. **Запам'ятайте написання цього слова.** (Слайд №4)

— Давайте складемо з цим словом речення. (Діти складають)

3. Створення проблемної ситуації

— Діти чарівна принцеса Мовонька живе в країні де вічне літо, але вона знає, що зараз у нас зима і тому наступне її завдання має назву "Допомога пернатим друзям".

Увага на екран (На екрані записані речення)

(Слайд №5)

Узимку школярі виготовили

Узимку школярі виготовили годівничку для птахів.

— Ви бачите групи слів. Прочитайте першу групу, другу.

— Як ви гадаєте де тут речення?

— Діти, а скажіть, яка з цих груп виражає закінчену думку, а яка — ні? Отже, давайте з вами зробимо висновок.

Що ж таке речення?

Група слів, що виражає закінчену думку, називається реченням.

Запис речення в зошит.

- Послухайте віршик про речення:

Кілька слів, одне чи два -
І думка утворилася.
Це не просто вже слова -
З них речення зробилося!

4. Ознайомлення з правилом с. 88

—А тепер давайте перевіримо чи правильно ми зрозуміли що таке речення.
Знайшли в підручнику правило і прочитали його.

5. Бесіда про допомогу пташкам узимку(Слайд №6)

- Яких птахів можна побачити взимку в нашому селищі?
- Як ви гадаєте, чи легко пережити пташкам морози взимку?
- Як діти і дорослі можуть допомогти пернатим друзям?

Фізкультхвилинка

—Діти, давайте пригадаємо якими ми були рік назад маленькими сором'язливими першокласниками і всі разом станцюємо наш веселий танок .Вийшли всі із-за парт,взяли в руки книжки і приготувалися до фізхвилинки.

(Слайд №7)

V . Закріплення вивченого матеріалу

1.Робота в групах

- Ну що ж, пташкам ми з вами допомогли. Принцеса Мовонька дуже задоволена і ось її наступне завдання ”Гра розсипаночка”.
- Складіть речення із розсипаних слів і запишіть (на карточках розсипані слова і приклеєний аркуш паперу в косу лінію,на який діти записують речення). Яка група виконала завдання першою беруться за руки і піднімають їх у гору.
- ліс, зима, у, прийшла **У ліс прийшла зима.**
одягли, вбрання, дерева, біле **Дерева одягли біле вбрання.**

спить, у, борсук, норі **Спить у норі барсук.**
співу, не, пташок, чути **Не чути співу пташок.**
сонце, не, світить, та, гріє **Сонце світить та не гріє.**

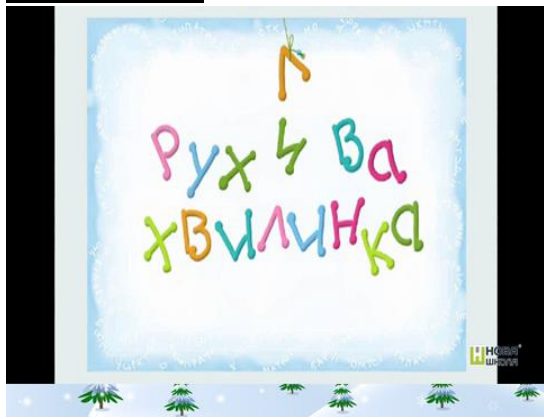
(Слайд №8)

(З якої букви написали перше слово в реченні, що поставили в кінці.)

—Молодці! І з цим завданням ви справились добре.

Фізкультхвилинка

(Слайд №9)

2. Самостійна робота Гра "Плутанина"

—Так добре, що вірний помічник нашої принцеси Суржик навіть не повірив, що ви такі розумні і хоче щоб ви спробували і його завдання виконати. Суржик так хвилювався, що коли писав вам текст завдання, то забув позначити початок і кінець речення. Отож давайте спробуємо йому допомогти. Ваше завдання - визначити скільки речень у тексті. Записати ці речення, позначаючи початок і кінець. Суржик звертає вашу увагу на те, щоб ви не забули з якої букви писати кожне наступне речення і що ставити в кінці.

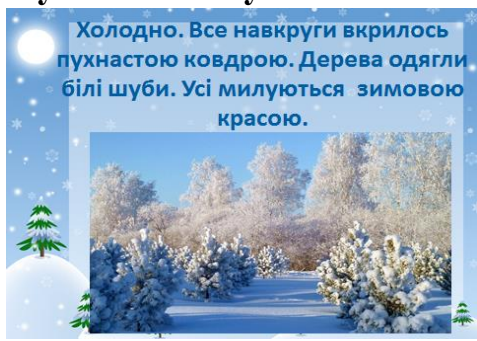
Холодно все навкруги вкрилось пухнастою ковдрою дерева одягли білі шуба усі милуються зимовою красою.

(Діти закінчили виконання. Хтось один встає, читає текст виразно, закінчуючи кожне речення відповідною інтонацією.)

-Скільки в тексті речень?-4. Підніміть руку в кого так.

Увага на екран – самоперевірка

Холодно. Все навкруги вкрилось пухнастою ковдрою. Деревата одягли білі шуба. Усі милуються зимовою красою. (Слайд №10)

—Діти, в кого не так - виправляємо. А зараз прочитайте речення у якому думку виражено одним словом. Отже з скількох слів може складатися речення? (З одного, двох і т.д.)

3. Поетична хвилинка

А зараз поетична хвилинка. Давайте спробуємо себе в ролі поетів. Увага на екран. Ваше завдання зробити речення завершеними доповнюючи їх відповідними словами. А за те що ви добре впоралися з завданням веселуна Суржика він нам прислав підказочки. Ось вони - слова для довідок.

(Слайд №11)

У лісі, лісі темному,
де ходить хитрий ... **лис**
росла собі ялинонька,
і зайчик з нею... **ріс**

Ой снігу, снігу білого
насипала ... **зима**
Прибіг сховатись заїнька –
ялиноньки ... **нема**

Ішов тим лісом дід Мороз,
червоний в нього ... **ніс**
Він зайчика-стрибайчика
у торбі нам ... **приніс**

Маленький сірий заїнька,
іди, іди до ... **нас**
Дивись – твоя ялинонька
горить на весь ... **палац**

Слова для довідок: приніс,
нема, лис, палац, ніс,
зима, нас, ріс

У лісі, лісі темному,
де ходить хитрий ... **лис**
росла собі ялинонька,
і зайчик з нею ... **ріс**

Ой снігу, снігу білого
насипала ... **зима**
Прибіг сховатись заїнька –
ялиноньки ... **нема**

Ішов тим лісом дід Мороз,
червоний в нього ... **ніс**
Він зайчика-стрибайчика
у торбі нам ... **приніс**

Маленький сірий заїнька,
іди, іди до ... **нас**
Дивись – твоя ялинонька
горить на весь ... **палац**

Слова для довідок: приніс, нема, лис, палац, ніс, зима, нас, ріс

Молодці!

VI. Підсумок уроку.

Отож давайте підведемо підсумок.

РЕФЛЕКСІЯ (Слайд №12-17)

Я починаю речення, а ви його закінчуєте...

Речення складається зі: **слів**

Перше слово в реченні треба писати: **з великої букви**

В кінці речення ставиться: **крапка**

Речення виражає: **закінчену думку**

Слова у реченні пишуться: **окремо**

Слова у реченні пов'язані : **між собою**

VII. Домашнє завдання

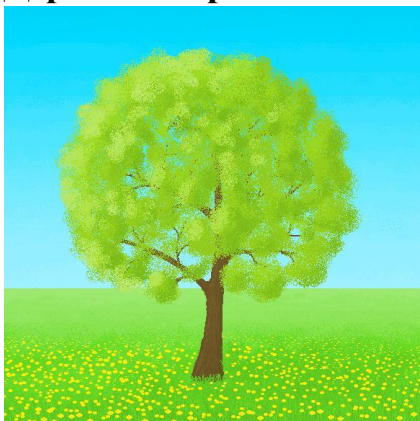
Усно (Вивчити правило ст. 88).

Увага на екран. Наші друзі хочуть вам дещо сказати.

(Слайд №18)

Дерево настрою

—Діти, а зараз подумайте, який настрій у вас викликав наш урок і відповідно до цього почепіть на наше дерево настрою смайлик.

Урок літературного читання у 2 класі за новою програмою

Тема. Осінь щедра, осінь золота. Урок позакласного читання.

Мета: ознайомити учнів з ознаками осені, засобами зображення її поетами, письменниками, художниками; з красою художнього слова; виховувати любов до рідної природи; розвивати читацькі навички, інтерес до читання, логічне мислення.

Обладнання: книжкова виставка на тему «Осінь»; демонстраційний матеріал: таблиці, ілюстрації, малюнки, оповідання, мультимедійний проектор.

Особливості проведення уроку: урок розроблений з використанням інтерактивних технологій, мультимедійної презентації, додаткової художньої літератури.

Хід уроку

I. Організація класу.

Настрій на урок.

Увага! Перевірте зараз, діти

Чи всі готові урок розпочати?

Девіз нашого уроку:

Дружно працювати, пам'ять розвивати,

Рідну мову вивчати, щоб про все на світі знати.

II Мотивація навчальної діяльності школярів

1. Гра Мікрофон

-Сьогодні урок казковий, незвичайний,

То ж чого від уроку чекаєте?

Чому навчитись бажаєте?

-Діти уявіть,що я репортер і хочу взяти у вас інтерв'ю.

-Скажіть мені,будь ласка,яким ви бачите сьогоднішній урок?(Цікавим,складним,легким,веселим,повчальним і т.д.)

-Діти, а якими ми сьогодні будемо на уроці? Давайте придумаємо слова на кожна літеру слова УРОК.

У – уважні,

Р – розумні, радісні,

О – особливі, оригінальні, обережні,

К – кмітливі, красиві.

2. Відгадування загадок.

Чарівниця золотокоса до нас поспішає,

А хто вона, дізнаємося,

Якщо швидко загадку відгадаємо

Голі поля, мокне земля,

Дощ поливає. Коли це буває? (Восени)

У садках, гаях блукає,

Жовті шати одягає,

Золотисту стелить постіль —

Жде сестрицю білу в гості. (Осінь)

-Молодці! Дійсно, діти-це Чарівниця Осінь (Слайд№1)

III. Опрацювання теми уроку

-Діти,але Осінь завітала до нас не просто так. Вона принесла в своєму кошику безліч завдань.бо хоче перевірити чи вміємо ми виразно й гарно читати, бути уважними, допомагати один одному, правильно й красиво висловлювати свої думки, творчо працювати.Але я впевнена,що сьогодні ми виконаємо всі завдання і здобудемо нові знання.

1. Поетична хвилинка

- І перше завдання від Осені. Вона хоче дізнатися, чи знаємо ми про неї вірші. Давайте продекламуємо вірші, нехай Чарівниця послухає.

1-й у ч е н ь.

Вересень

Звозить вересень в комори

Кавуни і помідори,

Спілих яблук, груш і слив

Цілі гори натрусив.

І вантажить гарбузи

На машини, на вози...

2-й у ч е н ь.

Йде до гаю, де гриби

Виростають щодоби.

На чолі іскриться піт —

Сто турбот і сто робіт.

М. Сингаївський

3-й у ч е н ь.

Жовтень

Листя жовте та червоне

Легко з дерева злітає.

Мов метелик, на дорозі

З тихим шелестом сідає.

4-й у ч е н ь.

Сяють золотом берези,

Жовтень так стрічає осінь.

Журавлиний клин мережить

Висоти холодну просинь.

5-й у ч е н ь.

Листопад

Більше й більше листя з кленів

Облітає з кожним днем!

По траві іще зеленій

Між дерев в саду ідем.

Йдем по листу золотому,

Мов по килиму м'якому,

Що на весь посланий сад, —

Здрастуй, місяць Листопад!

М. Познанська

6-й у ч е н ь.

Облітає листя, Лис послухав тишу,

Висохла трава, Обійшов ярк,

Дивиться з ялиці Кинувся на мишу,

Заспана сова. А спіймав листок.

Стежечка розмита

Повертає вбік.

Де стояло літо,

Виріс боровик.

7-й у ч е н ь.

Тихо осінь ходить гаєм,
Ліс довкола аж горить,
Ясен листя осипає,
Дуб нахмурений стоїть.
І берізка над потоком,
Стала, мовби золота.
Вітер, ніби ненароком.
Їй косиці розпліта.

2. Бесіда.

- Діти, а які місяці осені вам відомі? Які періоди осені ви знаєте?

- Чому їх так називають?

-Наша гостя просила, щоб ми підготували до уроку коротенькі доповіді про ранню, золоту та пізню осінь. Давайте їх послухаємо

Учень (Слайд №2)

Рання осінь ледве торкає пензликом листочки, розбризкує краплі золота на дерева, пишається багатством барв квітів, що милують око, скликає птахів на наради. Учень (Слайд №3)

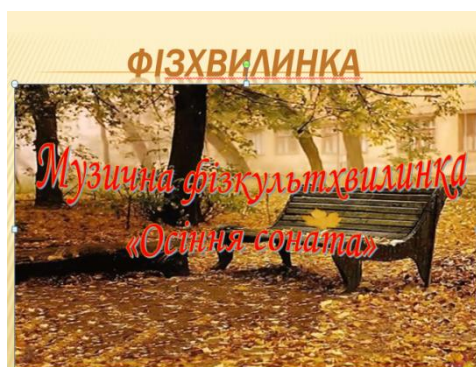
Плине час – і вже всі дерева горять на сонці золотим та багряним вбранням. Цей період називають золота осінь. Перші пташині зграї покидають рідний край.

Учень (Слайд№4)

Пізня осінь зриває листочки з дерев без жалю, напускає тумани, закликає дощі. Сумними голосами птахів наповнений простір о цій порі

Фізкультхвилинка

3.Гра «Опале листя». Робота в групах

Осінь не золота ,а й щедра,багата на різні прикмети. Їснує багато прислів'їв пов'язаних з нею. Ось наше наступне цікаве завдання.

Кожній групі потрібно скласти з «половинок» листочків прислів'я, прочитати і пояснити їх значення.

Весна красна квітами, а осінь — плодами. Грім у вересні – тепла осінь.

Осінь іде – за собою дощі веде.

Жовтень ходить по краю і виганяє пташок із гаю.

Листопад – вересню онук, жовтню син, а зимі – рідний брат.(Слад№5)

-Ну що ж молодці! Добре попрацювали. Наша гостя задоволена.

4. Читання оповідання «Золотокоса» (на слайдах)

-Осінь принесла нам в подарунок цікаві оповідання. Ось послухайте, якою побачив осінь В.О.Сухомлинський

Золотокоса

Коли сонечко стає нижче по небу ходити, в темному лісі прокидається золотокоса бабуся. А люди кажуть: осінь. Вона тихо йде зеленими лугами. (Слад№6)

Де стане, там на траві залишаються білі кристалики льоду. А люди вранці кажуть: заморозок. (Слад№7)

✦ Де стане, там на траві залишаються білі кристалики льоду. А люди вранці кажуть: заморозок

Приходить Золотокоса до саду, доторкається до дерева – і листя на ньому стає жовте, червоне, оранжеве...А люди вранці кажуть: золота осінь.(Слад№8)

Приходить Золотокоса до саду, доторкається до дерева – і листя на ньому стає жовте, червоне, оранжеве... А люди вранці кажуть: золота осінь

А золотокоса бабуся удень ховається у темному лісі. Жде ночі.(Слад№9)

**А ЗОЛОТОКОСА БАБУСА УДЕНЬ ХОВАЄТЬСЯ
У ТЕМНОМУ ЛІСІ. ЖДЕ НОЧІ.**

А). Бесіда за ключовими словами:

Золотокоса бабуся, білі кристалики льоду, доторкається до дерева, у темному лісі.

(Учні на основі ключових слів переказують речення з оповідання.)

5.Виразне читання оповідання В.О.Сухомлинського

«Чому опадає листя з дерев?»

А).Робота за змістом тексту.

Вибіркове читання.

- Що зробила дівчинка, щоб побачити, хто забарвлює листя в різні кольори?
- Кого вона побачила?
- Знайдіть опис Барволиста?
- Чому Барволист не забарвлював листя у вишні?
- Чому вишенька тяжко зітхала?

Б.Робота над оповіданням М. Слабошпицького «У гості до золотого лісу».

1) Читання вчителем оповідання М. Слабошпицького

«У гості до золотого лісу».

2) Бесіда за змістом.

- Куди зібрався хлопчик із татом?
- Які були дерева?
- Що назбирали хлопчик і тато?
- Чи доводилось вам бувати в осінньому лісі?
- Чи сподобалась прогулянка хлопчикові? Чому ви так думаєте?

3) Читання учнями I частини (ланцюжком).

4) Читання II частини (парами).

5) Читання III частини (мовчки).

-Діти, подобались вам дарунки-оповідання нашої Осені?

8. Гра «Чарівна торбинка»

-Ну а зараз ще однаостаня гра від неї. .(Слад№10)

Завдання: взяти предмет в торбинці, описати його, лише торкаючись. Інші учня вгадують, який це предмет.

(У торбинці: яблуко, горіх, груша, буряк, морква, картопля, капуста, гарбуз, перець)

IV. Підсумок уроку

-Дорогі діти на цьому наш урок закінчується. Осінь дякує нам за чудове свято для неї. Вона йде далі і буде мандрувати полями, садами, гаями, лісами, одягати дерева і кущі в золоті шати, закутуватиме сірими туманами від затяжних осінніх дощів. А ми з вами і надалі будемо читати вірші, оповідання про осінь, запам'ятовувати її прикмети і чекати нової зустрічі з нею.

Прощай!(Слайд№11)

- Якій порі року було присвячено урок?
- Про які осінні місяці говорили?
- Які види робіт виконували на уроці?
- В які ігри грали?
- Чому осінь називають золотою?

- А чому щедрою?

- Чи справдилися ваші очікування?

-На згадку про осінь скуштуйте смачненькі червонобокi яблучка.

V. Домашнє завдання

Скласти казку про листочок

Виховна година. Ми – нація єдина, твої ми діти, Україно!

Мета: поглибити знання учнів про культурну спадщину України; формувати культуру взаємовідносин між людьми, повагу до традицій і звичаїв українського народу; виховувати почуття патріотизму, чуйність, людяність, терпимість і небайдужість, почуття взаємодопомоги та дружнього прийняття іншої людини; сприяти формуванню навичок толерантної поведінки.

Обладнання: Державний Прапор України; класна кімната прикрашена елементами народної символіки; записи музики.

Хід уроку

Учні розташовуються в класній кімнаті. Лунає пісня «Лише у нас на Україні».

Учитель. Дорогі діти! Шановні батьки, я рада вас вітати у цьому світлому прекрасному класі з початком нового навчального року! Хочу побажати дітям цікавих подорожей по Країні Знань, а вам, батьки, міцного здоров'я, сімейного затишку, впевнено крокуйте зі своїми дітьми у прекрасну Країну дитинства, разом з дітьми відкривайте все нове і цікаве. В добру путь!

- А зараз розпочинаємо наш перший урок.

1 уч. На світі багато чудових країн,

Мені наймиліша, найкраща країна,

Яка піднялася, мов Фенікс, з руїн,

Безсмертна моя Україна.

2уч.Ти з давніх віків непокірна була
І волю свою боронила невпинно.
Нарешті збулося - її здобула
Звитяжна моя Україна.

3уч.На землях твоїх неозорих степів
Живе працьовита і чесна родина,
Хвилюється колосом стиглих хлібів
Моя золота Україна.

4уч.В садах і дібровах в вечірні часи
Чарує нас пісня дзвінка солов'їна
І чути співочі дівчат голоси, -
Пісенна моя Україна.

5уч.Тепер ще не легко живеться тобі,
Є в тому, мабуть, особлива причина.
Та все подолає в тяжкій боротьбі
Незламна моя Україна.

6уч.Квітуй, мов калина, на плесами вод,
Будь в дружбі і праці міцна та єдина.
Хай буде щасливим твій вільний народ,
Прекрасна моя Україно!

Учитель. Сьогодні ми з вами поведемо мову про найдорожче серцю кожної людини. Нехай тему нашої розмови підкажуть рядки вірша Ліни Костенко.
Буває, часом спіпну від краси,
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,
Оці степи, це небо, ці ліси
Усе так гарно, чисто, незрадливо,
Усе, є - дорога, явори,
Усе моє - все зветься ... (Україна.)

Так, сьогодні ми будемо говорити про найдорожче серцю кожної людини – про свою Батьківщину.

Учитель. У духовному й політичному житті кожного народу є визначні події й роки, які назавжди входять в його історію, свідомість, визначають місце і роль країни у світі. Ми з вами свідки історії, історія – це ми...

Події в Україні починаючи з листопада минулого року тривожать та не залишають байдужими жодного громадянина країни. Ми живемо у непростий час – час змін.

Революція, яка відбулася нещодавно у Києві, довела, що український народ єдиний. Тепер маємо і в нашій історії такі події, що перед усім світом засвідчили прагнення українського народу до вільного, щасливого життя.

Але, як це не сумно говорити, жодна революція не проходить мирним шляхом – без жертв. Жертви завжди є з обох сторін. Ми хочемо, щоб кожен громадянин України згадав, за що він любить свою країну, свою рідну землю. І кожен усвідомив за що боролися учасники Євромайдану і заради чого пожертвували своїм життям «Небесна сотня».(Слайд№ 1)

Діти, давайте з вами вшануємо пам'ять героїв хвилиною мовчання.

Учитель. Навіть ті, хто ніколи не чув про існування України, або був лише знайомий з назвою нашої країни, скажуть: «Аааа! Так я знаю Україну!». Чим же особлива наша Батьківщина? Що так звеличує її серед інших країн світу?

Україна — це отча земля, рідний край, де ми народилися. Столиця України – Київ. (Слайд№ 2,3)

Широкі і чарівні простори, прекрасні села і міста. Могутньо котить до Чорного моря сиві хвилі найбільша річка України — Дніпро. (Слайд№ 4)

Буйною зеленню шумлять на його берегах сади, ліси. Золотистим морем розливається безкраїми нивами жито-пшениця. Погляньте на карту України. (Слайд№ 5)

На ній позначено кордони української землі. На півдні нашу державу омивають теплі моря – Чорне й Азовське, є в нас гори – Карпатські й Кримські.

Простір землі, заселений українським народом великий. Щоб його перетнути, потрібно пішки йти із заходу на схід 90 днів, долаючи щодня по 30 км.

Інтерактивна вправа «Асоціативний куш».

- Діти, а що для вас Україна?

(це рідний край, де я народився, живу, де живуть і працюють мої батьки; це земля, на якій народився видатний український поет і художник Т.Г.Шевченко; це ліси та парки, гори, ріки і степи; це вулиця, на якій я живу, школа, мої друзі; це моя родина: тато, мама, сестричка, бабуся, дідусь, рідна домівка)

- Які слова спадають вам на думку, коли ви промовляєте слово Україна? (Діти говорять: рідна, найдорожча, квітуча, прекрасна, привітна, щедра,хлібосольна.)

	Щедра	Квітуча
Рідний край	Рідна мова	Т.Г.Шевченко
	Україна	
Родина	Ліси, парки	
Гори,	ріки	Пісня
	Хлібна	Найдорожча

- Така країна варта, щоб її поважали, цінували й любили.

Наша Україна - незалежна держава. (Слайд№ 6)

- В цьому році 24 серпня їй виповнилося 24 роки.

- Як ви розумієте слово «незалежна»? - Коли вона стала незалежною? (24 серпня 1991 року Верховна Рада України проголосила Акт незалежності та створення самостійної держави).

Учитель. Кожна країна світу обов'язково повинна мати свої символи. Що ж означає слово символ? Символ – це умовне позначення якогось предмета, поняття чи явища. (Слайд№ 7)

Вистраждавши, виборовши волю, Україна має тепер свої державні символи. Назвемо їх.

Загадка

Символічний знак, ключ до історії, роду, міста, держави. (Герб) (Слайд№ 8)

Загадка

Грецьке слово, означає урочисту, похвальну пісню на честь богів і героїв.(Гімн) (Слайд№ 9,10)

Загадка

Наш стяг – пшениця у степах

Під голубим склепінням неба. (Прапор) (Слайд№11)

Синьо-жовтий прапор маєм:

Синє небо, жовте – жито;

Прапор свій оберігаєм,

Він святиня, знають діти.

Легенда про державні символи України

Жила собі жінка. І мала вона трьох синів. Сини зростали чесними, сміливими, дуже любили свою неньку і готові були віддати за неї своє життя. Виросли сини і розійшлися по світах, прославляючи свою матір. Найстаршому матір подарувала на згадку про себе золоту корону з трьома промінцями. Корона зігрівала людей, вела вперед, показувала шлях до кращого життя. За цю трипроменевою корону люди дали першому синові ім'я Тризуб.

Середньому сину мати дала в дорогу блакитно жовтий одяг. Сміливий та сильний був середній син, і прославив він свою матір добрими звитяжними (героїчними вчинками). Люди запам'ятали його і прозвали Прапором.

А найменший син отримав у дарунок від матері соловейків голос. І де б він не був, усюди лунала його дзвінка урочиста пісня. За цей голос і величний спів люди дали йому ім'я Гімн. Так і донині по всьому світу золотий тризуб, синьо-жовтий прапор і урочистий гімн прославляють рідну неньку – Україну.

Вони стали державними символами України.

А.Сокол, О. Конечна. Уривок з книги «Моя країна – Україна».

Фізкультхвилинка

УКРАЇНА, (діти розводять руки по сторонах)

РІДНИЙ КРАЙ, (піднімають руки догори)

ПОЛЕ, РІЧКА, (повороти тулуба з розведеними по сторонах руками)

СИНІЙ ГАЙ. (присідають)

ЛЮБО СТЕЖКОЮ ІТИ (ходьба)

ТУТ ЖИВЕМО Я І ТИ ! (за руки)

Літературна вправа

Доповнення вірша, добираючи риму.

- Давайте спробуємо підібрати риму до вірша про Україну.

Ось небо блакитне і сонце в зеніті!

Моя Україна найкраща у .... (світі!)

Моя Україна – це ліс і озерця,
Безмежні степи і чарівні ... (джерельця.)

Красиві пейзажі і гори високі,
Маленькі струмочки і річки... (глибокі.)

Міста старовинні і замки прекрасні,
Великі будови і дуже ... (сучасні.)

Сади чарівні, мальовничі села,
Моя Україна – це пісня ... (весела.)

Це щира, багата, як світ її мова,
Крилата така, мелодійна ... (чудова.)

Її береги верба і калина,
Найкраща у світі – ... (моя Україна.)

Бо нам найрідніші Вітчизна і мати.

То як же нам, дітям, її не кохати!

Моя Україна – козацька слава!

Така волелюбна й мирна ... (держава.)

Вона дорога нам, і рідна, і мила,
Бо світ перед нами, як мати, ... (відкрила.)

Вітчизна свята, дорога Україна,
Для кожного з нас ти у світі – ... (єдина.)

Учитель. Давайте з вами пригадаємо які ж рослинні та тваринні символи є на Україні? (Слайд№ 12,13)

Подивіться на ці картинки на яких зображені видатні українці минулого і сучасності (Слайд№14,15,16)

Робота з прислів'ями.

Існує багато прислів'їв, приказок про нашу рідну землю. Що саме говорить народ про рідну Батьківщину ми зараз дізнаємося попрацювавши в парах.

Робота в парах (завдання: утворити прислів'я з поданих слів):

- За рідний край життя віддай.
- Рідна земля і в жменьці мила.
- Де не є добре, а вдома краще.
- Людина без Вітчизни, що соловей без пісні.
- Добре тому, хто в своєму домі.
- Батьківщина-мати, умій за неї постояти.
- Що країна – то родина.
- З рідної сторони і ворона мила.
- За морем тепліше, а вдома миліше.
- Кожен край має свій звичай.
- Де рідний край, там і рай.
- Без верби і калини нема України.
- Де срібліє вербиця, там здорова водиця.

Бліц – турнір «Моя Батьківщина».

- А тепер проведемо змагання між рядами: Бліц - турнір «Моя Батьківщина». В якому ж ряду діти були уважнішими, спостережливішими, ми дізнаємось, коли отримаємо відповіді на поставлені запитання.

1. Скільки кольорів має прапор України?(Два.)
2. Як співають і слухають Гімн? (Стоячи.)
3. Синонім до слова «держава»? (Країна.)
4. Що зображено на державному Гербі? (Тризуб.)
5. Яка головна річка України? (Дніпро.)

6. Які моря є в Україні? (Чорне й Азовське)
  7. Коли святкується День Незалежності України? (24 серпня)
  8. Хто є Президентом нашої держави? (Петро Порошенко)
  9. Назвіть рослинні символи України
  10. Які символи-тварини нашої держави вам відомі?
  11. Як називають людину, що любить свою Батьківщину? (Патріот.)
  12. Закінчить прислів'я: «Нема без кореня рослини, а нас людей без ... (Батьківщини.)»
  13. Хто був, є і залишається в серцях українців Кобзарем? (Т. Шевченко.)
- Перемогу отримує той ряд, який виборов найбільше квіточок за правильні відповіді. Рахуються квіточки і підводиться підсумок змагання.

Підсумок уроку.

- Прекрасна наша українська земля, щедра, багатобарвна, рідна, єдина. Але, щоб наша держава була завжди вільною, незалежною, а її громадяни, незалежно від національності, - щасливими, потрібно наполегливо працювати кожному з нас, лишати після себе хороший слід на Землі, творити добро, вірити в щасливе майбутнє нашої країни, любити свою Батьківщину.

Красивий, щедрий рідний край
І мова наша солов'їна.
Люби, шануй, оберігай
Усе, що зветься Україна!

Учитель. На згадку про сьогоднішній урок я хочу кожному з вас роздати повчання Володимира Мономаха, Великого князя Київського, який засуджував князівські міжусобиці й закликалося до об'єднання давньоруських земель.
Слайд (№18)

Повчання Володимира Мономаха дітям

Стався до інших так, як хочеш, щоб ставилися до тебе.
Зміцнюй тіло й душу, просвітлюй розум.
Працюй так, щоб після тебе нічого не переробляли.
Будь завтра кращим, ніж ти є сьогодні.

Не давай сильним принижувати слабких.
Не залишай хворих, не забувай про бідних.
Не май гордині ані в розумі, ані в серці.
Пізнавши все добре, пам'ятай, а чого не знаєш – того навчайся.
Живи для Батьківщини та люби людство.

Звучить пісня М.Мазур “Нова Україна моя”

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят: Кн. для вихователів дит. садків та батьків. -К.: Томіріс, 1995.- 112 с.
2. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник/ Т. М. Байбара; Міжн. Фонд «Відродження». – К.: Веселка, 2010. – 334 с.
3. Бондаренко А.К. Дидактические игры в школе. – М.: Наука, 2001. – 202 с.
4. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник / О. Скрипченко, Л. Волинська, З. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
5. Вишковський І. Гра як метод активізації пізнавальної діяльності // Психолог. – 2004. – №21-22. – С.100-114.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1987 – С. 73
7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
8. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [автор-укладач Н. П. Наволокова. – Х. : Вид.група „Основа”, 2009. – 176 с.

9. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения - М, 1982 - Т. 1 – С.495
10. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: Монографія. - К.: КМПУ, 2003. - 272 с.
11. Новейший философский словарь. - Изд. 2-е, пер. и доп. - Минск: Интерпрессервис, Книжный дом, 2003. - 1280 с.
12. Одинцова Т., Кодлюк Я. Цікавинки на уроках рідної мови: Пос. для вчителя. – Тернопіль.: Підручники і посібники, 2003. – С.127.
13. Павелків Р.В. Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. –К.: Кондор, 2011. – 486 с.
14. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общ. ред. В.С.Кукушкина. – М.: ИКЦ „МарТ», 2006. – 336 с.
15. Прокопенко С. Г. Екологічні ігри як засіб формування екологічної культури молодшого школяра: методичні рекомендації / С. Г. Прокопенко, А. К. Маєвська. – Ніжин: Вид-во «Міланік», 2008 . – 27 с.
16. Психологический словарь. - М.: Педагогика - прес, 1996 – С.123
17. Савчук Л. М. Дидактичні та інтелектуальні ігри на уроках української мови. 2-4 класи / Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 143с.
18. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
19. Сергієнко Л.В. Дидактична гра – пізнавальна діяльність навчально-виховного процесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Philologia/1_sergijenko%20l.%20v.doc.htm
20. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: Підручник для студентів математичних спеціальностей педагогічних навчальних закладів. – К.: Зодіак-ЕКО, 2000. – 312 с.
21. Сокурєнко О.О. Від дитячої гри – до дорослого світу: навч.-метод. посіб. – Миколаїв: ОППО, 2006. – 136 с.
22. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори у 5 т. – К.:

Рад. Школа. – 1977. – Т.3 – С. 95.

23. Рижук В.І. Гра як метод навчання й виховання. //Початкове навчання та виховання. – 2005.- №16 – С.20 – 25.

24. Хитяєва Л. П. Цікаві завдання з природознавства для початкової школи – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – С. 9–12.

25. Щербань П. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі // Початкова школа – 1997. - № 9 – С.18-25

26. Якунина Е.В. Дидактическая игра как средство повышения познавательной активности на уроках чтения в начальной школе // Преподавание в начальной школе – 2007 – №4 – С.21-24

Зміст

Вступ	3
1. Гра – одна з найважливіших сфер у життєдіяльності дитини, засіб її повноцінного розумового розвитку	4
2. Дидактичні ігри – важливий засіб успішного засвоєння учнями знань, умінь і навичок	10
3. Дидактичні принципи організації ігор: доступність, посиленість, систематичність	14
4. Завдання вчителя при підготовці і проведенні ігор.....	16
5. Роль і місце дидактичних ігор на уроках математики	19
6. Роль і місце дидактичних ігор на уроках української мови	22
7. Роль і місце дидактичних ігор на уроках літературного читання	26
8. Роль і місце дидактичних ігор на уроках природознавства	29
Висновки	33
Розробки уроків з використанням дидактичних ігор.....	35
Список використаних джерел	83

